

109600-9

**ÇORUM İLİ EKONOMİSİ :
SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ**

(YÜKSEKLİSANS TEZİ)

ÇETİN POLAT

ESKİŞEHİR 1995

ANILIRIYI HAYATINA KATILAN
ANILIRIYI HAYATINA KATILAN

T.C.
ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÇORUM İLİ EKONOMİSİ :
SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

(YÜKSEKLİSANS TEZİ)

ÇETİN POLAT

ESKİŞEHİR 1995

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÖZET

Artık günümüzde bir ülkede gözlenen gelişmenin, bütün bölgelerde aynı hızda olmadığı bilinen bir gerçektir. Çorum İli'nde gündeme gelen gelişme ve kalkınma çabalarının sağlıklı olarak yönlendirilebilmesi için kısa ve uzun vadeli kalkınma projeleri gerekmektedir. Bu çalışmada İl'in problemleri ve bu problemlerle ilgili çözüm tekliflerini saptamak amacıyla, çeşitli inceleme ve araştırmalarının ve İl ile ilgili bir takım raporların veri ve değerlendirmeleri kullanılarak çözümler getirilmeye çalışılmıştır.

Giriş olarak niteleyebileceğimiz tezin birinci bölümünde, Çorum İli'nin coğrafi ve beşeri durumu üzerinde durulmuştur. Buna göre; Çorum İli, İç Anadolu ve Orta Anadolu Bölgesi'nin coğrafyası ve iklim yapısına sahiptir. İl'de 14 ilçe, 745 köy ve 30 da belde bulunmaktadır. Alt yapı sorunu, birkaç küçük sorun dışında yoktur. Karadeniz ve İç Anadolu Bölgesi arasında bir trafik merkezi durumundadır. Ulaşımında, alt yapı sorunu sözkonusudur.

Gelişme olarak niteleyebileceğimiz ikinci bölümde, Çorum İli ekonomisini oluşturan sektörler ve İl ekonomisi içerisindeki yerleri üzerinde durulmuştur. Buna göre; Çorum İli'nde halkın temel geçim kaynağını tarım ve hayvancılık oluşturmaktadır. Son dönemlerde sanayi alanında da önemli gelişmeler ortaya çıkmış ve İl ekonomisi canlılık kazanmıştır. Sanayi kuruluşlarının büyük bir bölümü merkez ilçede toplanmıştır. Çorum İli, Anadolu'nun sanayi merkezlerinden biri olma yolunda ilerlemektedir. İl'de sanayileşme çabalarının hızlanması ile birlikte esnaflıktan sanayiciliğe bir geçiş

süreci başlamıştır. Küçük sanayi siteleri ve organize sanayi bölgesi faaliyetleri buna katkı sağlamaktadır. Turizm ve ticaret İl ekonomisinde önemli bir yer tutmaktadır. İl'in madensel kaynakları fazla değildir. Son yıllarda İl ihracatında da artışlar gözlenmiştir. İl ikinci derecede kalkınmada öncelikli yöre olmasına rağmen, birinci derecede öncelikli yörelerin yararlandığı teşviklerden faydalandırılmaktadır. Bunun da kalkınmada payı büyüktür.

Sonuç olarak niteleyeceğimiz üçüncü bölümde ise Çorum İli'nin ekonomik ve ekonomiyi etkileyen sosyo-ekonomik sorunları üzerinde durulmuş ve çözüm önerileri getirilmiştir. Buna göre; İl'in birtakım alt yapı ihtiyaçları ve bazı teknik konularda danışmanlık hizmetlerine ihtiyacı vardır. İçme, kullanma ve endüstri suyu ihtiyacı büyüktür. Su kaynaklarının arttırılması gerekmektedir. Halkın geçim kaynağının büyük ölçüde tarım ve hayvancılığa dayalı olması tasarruf eğilimini düşürmekte ve finansman kaynak sıkıntısı çekilmektedir. Bunların dışında çevresel bir takım sorunlar vardır ve bunlar İl yönetimi ve hükümetsele alınacak kararlarla çözüme ulaşacaktır.

SUMMARY

It's known that development of a contry, it's not the same increasening in all area. In the Çorum, supportings of development and progress, we need long short term progress development project. In this working, for problems of city and to solve of tihs problems I tried that improve some researchs and reports about city.

In the first part of the thesis, I tried to explain geography at the city. According to that, Çorum city has the same climate with in Anatolia and middle Anatolia area. It has 14 conty, 745 village and 30 city. There isn't any problem about substructure. It is the traffic center between the Blacksea and in Anatolia, In transporting. There are some problem about substurcture.

In the second part of the thesis is the about economy of the city. According to that, pepole in Çorum need to agriculture and stock breending, to live in the last years there are some increasing about industry and there are to many move in economy. We can find to many industry association in the center. Çorum will be industry center as soon as in Anatolia. Because at increasing industry in Çorum peopel who is tradesmen prefer to industry apartment and organization industry area. Tourism and trade are very important in this city economy. Çorum has a few mineral spring. In the last years, the city's export would be increase. Çorum is the second progress country. In spite of Çorum can get encouragement that has first progress country.

In the last of the thesis, we thought about some problems of social-economical that effected economy and we tried to find a solution. According to that, city need some information services about some substructure and some technical, city has a some problems with water. So city need drink, to use and industry water. We have to try to increasing of water spring. There are some problems about financial funds because peopel in Çorum need to agriculture and tock-breeding. After that there are some problems about the gouerment have to find solution for these problems.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
SUMMARY	III
TABLolar	VIII
KISALTMALAR	X
GİRİŞ.....	XI

I. BÖLÜM

ÇORUM İLİ'NİN COĞRAFİ VE BEŞERİ DURUMU

1. COĞRAFİ KONUMU VE İDARİ YAPISI	1
2. YÜZÖLÇÜMÜ VE YÜZEY ŞEKİLLERİ	1
3. İKLİM KOŞULLARI	3
4. NÜFUS YAPISI	4
5. İSTİHDAM YAPISI	10
6. ALT YAPI DURUMU	12
6.1. TEKNİK ALT YAPI DURUMU	12
6.1.1. ULAŞIM	12
6.1.2. HABERLEŞME	15
6.1.3. ENERJİ	15
7. SOSYAL ALT YAPI	17

7.1. KONUT VE KENTLEŞME	17
7.2. EĞİTİM	19
7.3. SAĞLIK	20

II. BÖLÜM

EKONOMİK YAPI VE MEVCUT DURUM

1. ÇORUM İLİ EKONOMİSİ'NİN GENEL DURUMU	21
2. SEKTÖRLER İTİBARI İLE ÜRETİM	23
2.1. TARIM SEKTÖRÜ	23
2.1.1. BİTKİSEL ÜRETİM	25
2.1.2. HAYVANSAL ÜRETİM	32
2.1.3. ORMANSAL ÜRETİM	37
2.2. SANAYİ SEKTÖRÜ	39
2.2.1. KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İMALAT SANAYİ	42
2.2.2. KÜÇÜK SANATLAR VE KÜÇÜK SANAYİ SİTELERİ	48
2.2.3. YAN SANAYİ POTANSİYELİ	52
2.2.4. ÇORUM ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ	55
2.3. MADENCİLİK SEKTÖRÜ	56
2.4. HİZMETLER SEKTÖRÜ	58
2.4.1. TURİZM	58
2.4.2. TİCARET	60
2.4.2.1. İHRACAT	62
2.4.2.2. İTHALAT	65
2.4.2.3. ŞİRKETLER VE TİCARETE YARDIMCI KURULUŞLAR	66

3. GİRİŞİM, YATIRIM VE TEŞVİKLER	68
--	----

III. BÖLÜM

ÇORUM İLİ EKONOMİSİ'NİN SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

1. SEKTÖRLERİ İTİBARI İLE SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	70
1.1. TARIM SEKTÖRÜ	72
1.2. SANAYİ SEKTÖRÜ	74
1.3. TURİZM SEKTÖRÜ	78
1.4. ULAŞTIRMA SEKTÖRÜ	80
2. SOSYAL SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	82
2.1. EĞİTİM	82
2.2. SAĞLIK	83
2.3. ÇEVRE	85
SONUÇ	89
KAYNAKÇA.....	91
EKLER.....	93

TABLOLAR

TABLO No:	TABLO ADI	SAYFA No:
1	SAYIM YILLARINA GÖRE TÜRKİYE VE ÇORUM İLİ NÜFUSUNUN GELİŞİMİ.....	5
2	SAYIM YILLARINA GÖRE TÜRKİYE VE ÇORUM İLİ NÜFUSU ARTIŞ HIZLARI.....	5
3	SAYIM YILLARINA GÖRE ÇORUM İLİNDEKİ GÖÇ DURUMU.....	6
4	SAYIM YILLARINA GÖRE ÇORUM VE TÜRKİYE'DEKİ KENTSEL NÜFUS.....	7
5	SAYIM YILLARINA GÖRE ÇORUM İLİ KIRSAL VE KENTSEL NÜFUSU.....	7
6	İL NÜFUSUNUN İLÇELERE GÖREDAĞILIMI VE KENTSEL NÜFUS ARTIŞ ORANI.....	8
7	İL NÜFUSUNUN YAŞ GRUPLARINA DAĞILIMI.....	9
8	SAYIM YILLARINA GÖRE YAŞ BAĞIMLILIK ORANI..	10
9	TÜRKİYE VE ÇORUM'DA FAAL NÜFUSUN İŞ KOLLARINA DAĞILIMI.....	11
10	ÇORUM İLİNİN ÇEVRE İL VE İLÇELERE KARAYOLU UZAKLIKLARI.....	14
11	ÇORUM İLİ ARAZİ DAĞILIM DURUMU.....	24
12	TARIM ALANLARI ARAZİ SINIFLAMASI.....	25
13	TARIM ARAZİSİNİN KULLANIM ALANLARI.....	26
14	ÇORUM İLİNDE TAHİL ÜRETİMİ VE EKİM ALANLARI.....	27
15	ÇORUM İLİNDE ENDÜSTRİ BİTKİSİ ÜRETİMİ VE EKİM ALANI.....	27
16	ÇORUM İLİ SEBZE ÜRETİM MİKTARLARI.....	28

17	ÇORUM İLİ MEYVE ÜRETİM MİKTARLARI.....	29
18	ÇORUM İLİ TARIMSAL ALET VE MAKİNA VARLIĞI	30
19	ÇORUM İLİ GÜBRE TÜKETİMİ.....	31
20	ÇORUM İLİNDE GÜBRE ÇEŞİTLERİ İTİBARI İLE TÜKETİM.....	32
21	ÇORUM İLİ HAYVAN VARLIĞININI TÜRLERE GÖRE DAĞILIMI.....	34
22	ÇORUM İLİ HAYVANSAL ÜRÜN ÜRETİM MİKTARLARI.....	36
23	ÇORUM İLİ ORMAN ALANLARI.....	38
24	ÇORUM İLİ SANAYİSİNİN SEKTÖRLERE DAĞILIMI	45
25	ÇORUM İLİ SANAYİSİNDE SEKTÖRLERE GÖRE İSTİHDAM DURUMU.....	46
26	ÇORUM İLİ SANAYİSİNİNİ İLÇELERE DAĞILIMI...	47
27	ÇORUM İLİ SANAYİ DALLARININ İLÇELERE GÖRE DAĞILIMI.....	48
28	ÇORUM İLİNDEKİ KÜÇÜK SANAYİ SİTELERİ.....	50
29	ÇORUM İLİ TURİZM HAREKETLİLİĞİ.....	59
30	ÇORUM İLİ İHRACATI (1992).....	62
31	ÇORUM İLİ İHRACATI (1993).....	63
32	ÇORUM İLİ İHRACATI (1994).....	63
33	ÇORUM İLİ İHRACATI (1995 OCAK-ŞUBAT).....	64
34	ÇORUM İLİ İTHALATI (1994).....	65
35	ÇORUM İLİNDE ŞİRKETLEŞME DURUMU.....	66
36	ÇORUM İLİNE VERİLEN YATIRIM TEŞVİK BELGLERİ.....	69
37	ÇORUM İLİNDE GERİ BAĞLANTI ETKİLERİ YÜKSEK OLAN SEKTÖRLER.....	75
38	ÇORUM İLİNDE İLERİ BAĞLANTI ETKİLERİ YÜKSEK OLAN SEKTÖRLER.....	76

KISALTMALAR

AB	:AVRUPA BİRLİĞİ
DİE	:DEVLET İSTATİSTİK ENSTİTÜSÜ
DPT	:DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI
DTM	:DIŞ TİCARET MÜSTEŞARLIĞI
KOSGEB	:KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ SANAYİİ GELİŞTİRME VE DESTEKLEME İDARESİ BAŞKANLIĞI
K.Ö.Y.	:KALKINMADA ÖNCELİKLİ YÖRE

GİRİŞ

Artık günümüzde, bir ülkede gözlenen gelişmenin bütün bölgelerde aynı hızda olmadığı bilinen bir gerçektir. Gelişmiş olsun olmasın, hemen hemen tüm ülkelerde bölgelerarası dengesizlik önemli sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Fakat gelişmekte olan ülkelerde, gelişmiş ülkelere nazaran bu sorun daha büyüktür. Bu da hayat standardında düşüklük, kültür ve sosyal yapıda bozukluk şeklinde kendini göstermektedir.

Bizim ülkemizde yatırımların belirli bölge ve şehirlerde yoğunlaşması bölgesel farklılıkların büyümesine, bu da göçlere, sağlıksız yapılaşma ve kentleşmeye neden olmaktadır. Bölgeler arası farklar, sanayileşme süreci ile birlikte daha fazla artmakta ve bu yüzden uygulanacak politikalarda çok büyük önem kazanmaktadır. Gelişmiş ve genellikle ve sanayileşmiş olan bölgeler müteşebbisler için çeşitli avantajlar sağladığından (Dışsal Tasarruflar), yatırımlar da bu bölgelerde yoğunlaşmaktadır. Bu yoğunlaşmayı önlemek ve yatırımların yurt düzeyine dengeli bir şekilde dağılımını sağlayarak büyük şehirlerin aşırı büyümesini önleyecek bir yerleşme sisteminin kurulabilmesi için, gelişmeyi etkileyen bazı dinamik faktörlerin iyi etüd edilmesi gerekmektedir. Bu faktörler, coğrafi durum, altyapı durumu, sermaye birikimi ve teşvikler gibi üretimi direkt etkileyen faktörlerdir. Bu araştırma da bu faktörler Çorum İli için incelenmiştir.

Çorum İli'nde kalkınmanın ve gelişmenin sağlıklı olarak sağlanması ve yürütülebilmesi için kısa ve uzun vadeli kalkınma projelerine ihtiyaç vardır.

Bu araştırmada, son yıllarda tarım, turizm ve sanayi sektörlerinde büyük gelişmeler gösteren Çorum İli'nin böyle projelerle geleceğe dönük hedef ve ekonomik politikalar belirlemesi gerekliliği ve önerileri üzerinde durulmuştur. Böyle çalışmalara, ülkemizin diğer bölgelerinin hemen hemen hepsi ihtiyaç göstermektedir.

Böylece, yatırım kararları ve konuları seçilirken bazı durumların gözönüne alınması ve yatırım konusunda optimum karara ulaşılması sağlanacaktır. Bu kararlar ne kadar sağlıklı olursa, yatırım da o ölçüde başarılı olacaktır. Bilhassa kalkınmada öncelikli yörelerde yapılacak yatırımlarla ilgili olarak yatırım karar ve konularının seçiminde müteşebbislerin başvurabileceği bilgi kaynaklarının sınırlılığı veya bulunmaması, yanlış kararlar alınmasına neden olmakta, bu da yeni girişimcilerin ortaya çıkmasına engel olmaktadır. Bunu önüne geçilmesi için, mevcut üretim yapısının ve yatırımlara etki eden faktörlerin ayrıntılı olarak bilinmesi ve değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu gerçekleştirildiği takdirde tüm kaynakların en verimli şekilde kullanılmasına olanak doğacak ve böylelikle de girişimci yatırımda istekli olacaktır. Diğer kalkınmada öncelikli yöreler gibi Çorum İli'nde buna ihtiyacı vardır.

Üç bölümden oluşan bu tezde, birinci bölümde Çorum İli'nin coğrafi, beşeri ve alt yapı durumu üzerinde değerlendirmeler yapılmış, ikinci bölümde. üretken sektörler üzerinde durulmuş ve son bölümde de diğer bölümlerde yaptığımız değerlendirmeler ışığında Çorum İli'nde varolan sorunların bugünkü ve gelecekteki çözümleri üzerinde durulmuştur.

I. BÖLÜM

ÇORUM İLİ'NİN COĞRAFİ VE BEŞERİ DURUMU

1. COĞRAFİ KONUMU VE İL İDARİ YAPISI

Çorum ili Karadeniz Bölgesi'nde, İç Anadolu Bölgesi'nin kuzey doğu bölümü ve Orta Karadeniz Bölgesi'nin güney kesiminde yer almaktadır. 39 derece 54 dakika ve 41 derece 20 dakika kuzey enlemleri ile 34 derece 4 dakika ve 35 derece 28 dakika doğu boylamları arasında yer almaktadır. Yozgat, Kırıkkale, Çankırı, Kastamonu, Sinop, Samsun ve Amasya illeri ile komşudur.

Çorum'daki idari yapılanma ise; Merkez ilçe, Osmancık, Ortaköy, Alaca, Oğuzlar, Bayat, Sungurlu, Laçın, Dodurga, Kargı, Boğazkale, Uğurludağ, İskilip, Mecitözü ilçelerinden oluşmaktadır. Çorum İli'ndeki toplam köy sayısı ise 745'dir. Ayrıca 30 belde ve 386 mezra bulunmaktadır.¹

2. YÜZÖLÇÜMÜ VE YÜZEY ŞEKİLLERİ

Çorum İli'nin yüzölçümü 12.820 km² 'dir. İl topraklarının Karadeniz Bölgesi'ne yakın kuzey kesimleri engebeli, İç Anadolu

¹ T.C. Turizm Bakanlığı Çorum İl Müdürlüğü "Turizm Envanteri" Sy.1

Bölgesi'ne yakın güney kesimleri ise alçak ve daha az engebeli yapıdadır.²

Çorum'un jeolojik yapısını, üçüncü zamanın sonları ile dördüncü zamanda meydana gelen yer kabuğu hareketleri oluşturmuştur. Bu da bir çok ova ve vadilerin oluşmasına neden olmuştur. Ovalar içinde en önemlileri; Çorum Ovası, Bozdoğan Ovası, Ovasaray, Seydim Ovası, Hüseyin Ovası, Dedesli Ovası, Irmak Ovası, Mecitözü Ovası, Osmancık Ovası, Hamamözü Ovası, Kuyumcu Ovası, Sungurlu Ovası ve Delice Ovası gibi ovalardır.³

Çorum ili iki su havzası ile sınırlanmaktadır. İli'nin güneyi ve batısı Yeşilirmak Havzası, kuzey ve kuzeybatısı ise Kızılırmak Havzası içinde kalmaktadır.⁴

Kızılırmak akarsuyu, il sınırları içerisinde 182 km uzunluğa sahiptir. Kızılırmak akarsuyunun kollarından olan Delice Suyu'na, Sungurlu İlçesi'nin önemli akarsuyu olan Budaközü Deresi (60 km) ve bu suyun kolları Kamili ve Dil Çayları dökülmektedir.

Merkez ilçedeki akarsuların büyük bir kısmı ile Alaca, Mecitözü, Ortaköy ilçelerindeki çay ve dereler Yeşilirmak akarsuyunun kolu olan Çekerek Irmağı'na dökülmektedir. Oradan da Ortaköy ilçesi'nin topraklarından az bir kısmını sulayarak Amasya İl'i topraklarına geçer.⁵

² KOSGEB "Yatırım Alanlarının Tesbiti Araştırma Projesi-1" Sy.6

³ T.C. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Çorum İl Müdürlüğü yayını "Çorum ve Tarım" Sy. 5

⁴ KOSGEB "Yatırım Alanlarının Tesbiti Araştırma Projesi-1" Sy.6

⁵ T.C. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Çorum İl Müdürlüğü yayını "Çorum ve Tarım" Sy. 5

Kırklar Dağı'ndan çıkan Mecitözü Çayı, ilçe merkezinin 1-1,5 km. yakınından geçerek Amasya İl'i topraklarına girer.

Çorum İli'nin dağları genelde fazla yüksek değildir. Merkez ilçenin güneyinde dört tepe, batısında Alagöz ve Köse Dağları sıraları, kuzeyinde ise Eğerci Dağı sıraları yer almaktadır.

Osmancık İlçesi'nde yer alan Çal ve Ada Dağları, Kargı İlçesi sınırları içinde devam ederek, Çorum'un en yüksek dağlarından olan Köse Dağı'nda, Erenler Tepesi'ne ulaşır (2097 m). Bu dağ sıraları İskilip İlçesi'nde Teke Dağı, Kavak Dağı, Göl Dağı, Deveci ve Sakarözü dağlarını oluşturur.

Çorum İli'ndeki başlıca vadiler ise (Boğaz diye anılır); Hatap Boğazı, Harami Boğazı, Kırkdilim Boğazı, Sacayak Boğazı ve Hışır Boğazı'dır.

Çorum ili sınırları içinde önemli bir göl yoktur. İl'de 20 adet baraj ve gölet bulunmaktadır.⁶

3. İKLİM KOŞULLARI

Çorum İli, iklim olarak Karadeniz İklimi'nden İç Anadolu İklimi'ne geçiş alanında bulunmaktadır. İl'in kuzeyinde yer alan Kargı, Osmancık, İskilip ve Bayat ilçeleri yağış bakımından Karadeniz İklimi'nin etkisi altındadır. Diğer ilçeler ise İç Anadolu step iklimi özelliklerini gösterir.

İl'de yazlar sıcak ve kurak, kışlar soğuk ve kar yağışlıdır.

⁶ T.C. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Çorum İl Müdürlüğü yayını "Çorum ve Tarım" Sy. 5

1929-1989 yılları arasında yapılan gözlemlere göre, il merkezinin yıllık ortalama sıcaklığı 10,5 °C 'dir. En yüksek sıcaklık, 1962 yılının Temmuz ayında 37 °C ve en düşük sıcaklık, 1985 yılının Şubat ayında -19,5 °C olarak belirlenmiştir. Temmuz ve Ağustos ayları en sıcak aylardır. Mayıs ayı en fazla yağışın görüldüğü aydır. İl'de yıllık ortalama yağış miktarı 434 mm' dir.⁷

4. NÜFUS YAPISI

İşgücü kaynağı olan nüfusun miktarı ve yapısal özellikleri, ekonomik gelişmeyi önemli ölçüde etkilemektedir.

Türkiye topraklarının % 1,6 ' sını kaplayan, Çorum ili'nin nüfusu ülke nüfusunun % 1,08'ini oluşturmaktadır. Ülke geneline göre yavaş yavaş büyüyen Çorum'un nüfusu 1927' de 247.602' iken, 63 yıl sonra %246,3 artarak, 1990 yılında 609.863'e çıkmıştır. Aynı dönemde Türkiye nüfusu ise % 413,7 oranında artmıştır. Çorum'da km² ' ye 48 kişi düşmektedir. Türkiye'de ise bu km² 'ye 73 kişidir. Tablo-1'de sayım yıllarına göre Türkiye ve Çorum'un nüfusundaki değişmeler verilmiştir.

1935-1990 yılları arasında il nüfusunun yıllık artış hızı ‰ 21,4' iken, Türkiye'de ortalama nüfus artış hızı ‰ 34,9 olmuş ve Türkiye nüfus artış hızının çok altında kalmıştır. Özellikle 1955 yılından itibaren Çorum ili'nin yıllık nüfus artış hızı, Türkiye ortalama nüfus artış hızının çok altında kalmıştır. Tablo-2' de sayım yıllarına göre Türkiye ve Çorum İl'i nüfus artış hızlarının gelişimi verilmiştir.⁸

⁷ T.C. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Çorum İl Müdürlüğü yayını "Çorum ve Tarım" Sy. 7

⁸ KOSGEB "Yatırım Alanlarının Tesbiti Araştırma Projesi-1" Sy.15

Tablo-1

Sayım Yıllarına Göre Türkiye ve Çorum İl'i Nüfusunun Gelişimi

YILLAR	TÜRKİYE		ÇORUM	
	NÜFUS	GELİŞME İNDEKSİ	NÜFUS	GELİŞME İNDEKSİ
1927	13.648.270	100,00	247.602	100,00
1935	16.158.018	118,38	284.773	115,01
1940	17.820.950	130,57	302.745	122,27
1945	18.790.174	137,67	312.723	126,30
1950	20.947.188	153,47	341.353	137,86
1955	24.064.763	176,32	401.547	162,17
1960	27.754.820	203,35	446.389	181,49
1965	31.391.421	230,00	485.567	196,10
1970	35.605.176	260,87	518.366	209,35
1975	40.347.719	295,62	547.580	221,15
1980	44.736.957	327,78	571.831	230,94
1985	50.664.458	371,21	598.695	241,79
1990	56.473.035	413,77	609.863	246,30

Kaynak: DİE

Tablo-2

Sayım Yıllarına Göre Türkiye ve Çorum İl'i Nüfus Artış Hızları

Sayım Yılı	Türkiye (‰)	Çorum (‰)
1927	---	---
1935	21,10	17,48
1940	19,59	12,24
1945	10,59	6,49
1950	21,73	17,52
1955	27,75	32,48
1960	28,53	21,17
1965	24,62	16,83
1970	25,19	13,07
1975	25,00	10,97
1980	20,65	8,67
1985	24,88	9,35
1990	21,71	3,53

Kaynak : DİE

Bu tablodan da anlaşılacağı gibi Çorum ili'nin nüfusunun Türkiye nüfusu içindeki payı gittikçe azalmaktadır.

Artış hızının yavaş olmasına neden, ilden diğer illere yönelik gerçekleşen göç hareketleridir. Çorum ili sürekli olarak net göç veren bir il olmuştur. Her yıl nüfusun yaklaşık %3'ü büyük şehirlere göç etmektedir. Tablo-3'te sayım yılları itibarı ile Çorum ili'nde oluşan göç durumu yer almaktadır.

Tablo-3
Sayım Yıllarına Göre Çorum İli'ndeki Göç Durumu

	<u>Gelenler</u>	<u>Gidenler</u>	<u>Net Göç</u>
1965-1970	14.678	40.986	-26.308
1970-1975	25.133	39.746	-14.613
1975-1980	15.381	39.061	-23.680
1980-1985	20.272	37.974	-17.702
TOPLAM	75.464	157.767	-82.303

Kaynak : DİE

Çorum'da 1990 yılı verilerine göre nüfusun %41' i kentlerde, %59' u kırsal kesimde yaşamaktadır. Türkiye'de ise ortalama kentleşme oranı %59,09' dur. Tablo-4' te yıllar itibarı ile Çorum ve Türkiye'deki kentsel nüfus ve artış indeksleri verilmiştir.

Tablo-4'ten de anlaşılacağı gibi, Türkiye kentsel nüfusu, Çorum kentsel nüfusundan daha hızlı artmaktadır. Bu da bize Çorum ilinin diğer illere göre daha çok göç verdiğini göstermektedir.

Tablo-4
Sayım Yıllarına Göre Çorum ve Türkiye'deki Kentsel Nüfus

<u>YILLAR</u>	<u>Çorum Kentsel Nüfusu</u>	<u>Artış İndeksi</u>	<u>Türkiye Kentsel Nüfusu</u>	<u>Artış İndeksi</u>
1960	89.894	100	8.859.731	100
1965	97.032	108	10.805.817	122
1970	124.283	138	13.691.101	155
1975	145.969	162	16.869.068	191
1980	167.273	186	19.645.007	221
1985	200.431	223	26.865.757	302
1990	253.804	282	33.660.967	378

Kaynak : DPT

Çorum'da kırsal alandan göç edenler, esas olarak Çorum kenti ile Ankara, İstanbul ve İzmir gibi büyük şehirlere doğru olmuş, bunun yarısına yakın kısmı Ankara'ya, beştebirine yakın kısmı ise Çorum kentine olmuştur. Tablo-5' te Çorum ili nüfusunun kırsal ve kentsel nüfus oranları sayım yıllarına göre verilmektedir.

Tablo-5
Sayım Yıllarına Göre Çorum İli Kırsal ve Kentsel Nüfusu

<u>Yıllar</u>	<u>Çorum İli Kentsel Nüfusu</u>	<u>Toplam Nüfusa Oranı</u>	<u>Çorum ili Kırsal Nüfusu</u>	<u>Toplam Nüfusa Oranı</u>	<u>Toplam Nüfus</u>
1965	97.032	20	388.535	80	485.567
1970	124.283	24	394.083	76	518.366
1975	145.969	27	401.611	73	547.580
1980	167.273	29	404.558	71	571.831
1985	200.431	33	398.773	67	599.204
1990	253.804	42	356.059	58	609.863

Kaynak : DİE

Çorum ili kır ve kent nüfusuna bakıldığında, kır nüfusunun toplam nüfusa oranında azalma, kent nüfusunun toplam nüfusa oranında ise artma gözlenmektedir. Ayrıca İl'de, hızlı kentleşme sorunu yaşanmaktadır. Toplam il nüfusu içinde merkez ilçe dışında nüfusu 100 bini aşan ilçe yoktur. Kent nüfusu 20 bini aşan ilçelerin sayısı ise sadece 4'tür. Bu durum Tablo-6' da görülmektedir.

Tablo-6

İl Nüfusunun İlçelere Göre Dağılımı ve Kentsel Nüfus Artış Oranı

İlçeler	1985			1990			Yıllık	Kentsel
	Toplam	Şehirler	Köyler	Toplam	Şehirler	Köyler	Nüfus	Nüfus
		Nüfusu	Nüfusu		Nüfusu	Nüfusu	Artış	Artış
							Oranı	Oranı
							(%)	(%)
Merkez	173.171	96.725	76.446	186.377	116.810	69.567	14,70	37,73
Alaca	57.544	18.056	39.488	54.814	20.646	34.168	-9,72	26,80
Bayat	31.916	6.021	25.895	35.010	8.090	26.920	18,51	Q59,07
Boğazkale	11.252	2.382	8.870	10.425	2.501	7.924	-15,27	10,96
Dodurga	14.359	3.762	10.597	13.550	3.974	9.576	-11,60	9,75
İskilip	51.648	17.662	33.986	51.877	19.624	32.253	0,88	21,06
Kargı	29.689	5.477	24.212	26.762	5.858	20.904	-20,76	13,45
Laçın	11.458	1.514	9.944	12.584	1.570	11.014	18,75	7,26
Mecitözü	35.309	6.494	28.814	32.059	6.287	25.772	-19,31	-6,50
Oğuzlar	10.586	4.907	5.679	11.846	5.867	5.979	22,49	35,73
Ortaköy	12.852	3.201	9.651	13.073	3.353	9.720	3,41	9,27
Osmancık	50.578	18.014	32.564	52.490	21.347	31.143	7,42	33,95
Sungurlu	84.216	28.780	55.436	81.665	30.521	51.144	-6,15	11,74
Uğurludağ	24.117	6.061	18.056	27.331	7.356	19.975	25,02	38,72
TOPLAM	598.695	219.057	379.638	609.863	253.804	365.059	3,70	29,45

Kaynak : DPT

Çorum İli nüfusunun üç ana yaş grubuna dağılımında, farklılık gözlenmektedir. Bu durum Tablo-7'de gösterilmiştir. Tablodan da

görülebileceği gibi kadın nüfusu, erkek nüfusuna oranla daha çoktur. Bu da bağımlılık oranını arttırmaktadır. Yaş gruplarına baktığımızda nüfus içerisinde, 0-9 yaş arasındaki nüfus en büyük payı almaktadır.

Tablo-7
İl Nüfusunun Yaş Gruplarına Dağılımı (1990)

<u>Yaş Grupları</u>	<u>Erkek</u>	<u>Kadın</u>	<u>Toplam</u>
0-4	40.057	38.415	78.472
5-9	43.241	41.731	84.972
10-14	39.281	37.875	77.156
15-19	27.974	32.026	60.000
20-24	19.459	26.268	45.727
25-29	18.172	21.272	39.444
30-34	15.355	17.967	33.322
40-44	12.420	14.093	26.513
45-49	11.645	13.483	25.083
50-54	14.258	14.214	28.472
55-59	11.075	11.446	22.571
60-64	7.527	8.174	15.701
65-69	4.540	5.037	9.577
70-74	4.902	2.635	5.607
75-79	2.972	2.635	5.607
80-84	1.505	1.530	3.035
85+	714	962	1.676

Kaynak : DİE

Çorum'da çalışma çağındaki (15-65) nüfusun il nüfusuna oranı %57,5' tir. Türkiye'de ise bu %60,6' dır. Bu da bize bağımlılık oranının ülke ortalamasının üstünde olduğunu göstermektedir. 1990 verilerine göre bağımlılık oranı Türkiye'de %64,68' iken, Çorum'da bu oran %73,87 olarak hesaplanmıştır. Tablo-8'de sayım yıllarına göre Çorum'daki yaş bağımlılık oranları verilmiştir.

Tablo-8
Sayım Yıllarına Göre Yaş Bağımlılık Oranı

<u>Sayım Yılları</u>	<u>Toplam Yaş Bağımlılık Oranı</u>	<u>65 ve Daha Yukarı Yaş Bağımlılık Oranı</u>	<u>0-14 Yaş Bağımlılık Oranı</u>
1935	87,99	6,95	81,04
1940	84,15	5,85	78,30
1945	80,46	4,79	75,67
1950	72,79	4,47	68,32
1955	77,97	4,88	73,09
1960	82,66	5,20	77,46
1965	88,26	6,54	81,72
1970	90,64	8,02	82,62
1975	92,46	9,54	82,92
1980	88,01	10,37	77,64
1985	82,52	9,10	73,42
1990	73,87	9,19	64,68

Kaynak : DPT

5. İSTİHDAM YAPISI

İşgücünün sektörlere göre dağılımı ve işgücü nüfus ilişkileri, ilin ekonomik yapısı ve ihtisaslaşma eğilimlerini açıklama yönünden aydınlatıcı olmaktadır.

Çorum ilinde 1990 yılı nüfus sayımı verilerine göre 15 yaş ve yukarsındaki çalışabilir nüfusun miktarı 383.114 kişidir. Bu değerde il nüfusunun %62' sini ifade etmektedir. Türkiye'de ise çalışabilir nüfusun toplam nüfus içindeki payı %85' tir.

İlde çalışan nüfus ise toplam il nüfusunun %46' sıdır. Bu

durumda çalışan nüfusun çalışabilir nüfusa oranı %74' tür. Bu iki değer bize çalışma durumundaki kişilerin, çok sayıda kişiye bakmak zorunda olduğunu göstermektedir.

Sektörel olarak işgücünün dağılımına baktığımızda, tarımsal alanda istihdam edilen nüfus, ildeki çalışan nüfusun büyük bir kısmını oluşturmaktadır. Bu da toplam çalışan nüfusun %75,3'üdür. Türkiye'de ise tarım sektöründe çalışan işgücünün toplam çalışan işgücüne oranı %53,7 olarak belirlenmiştir. Nüfusun geri kalanı da diğer sektörler dağılmıştır. Türkiye ve Çorum'da sektörler itibarı ile işgücünün dağılımı Tablo-9' da gösterilmiştir.

Tablo-9
Türkiye ve Çorum'da Faal Nüfusun İş Kollarına Dağılımı

İş Kolları	TÜRKİYE				ÇORUM			
	1985	%	1990	%	1985	%	1990	%
Tarım	12.118.533	58,9	12.547.796	53,7	223.680	79,8	214.112	75,3
Madencilik	137.126	0,6	130.823	0,6	2.312	0,8	1.794	0,6
İmalat Sanayi	2.185.369	10,6	2.781.717	11,9	10.241	3,7	14.100	5,0
Elekt.-Gaz-Su	23.224	0,1	80.324	0,3	12	0,0	383	0,1
İnşaat.	750.546	3,6	1.184.242	5,0	7.196	2,6	10.121	3,6
Tic. Lokan. Otel	1.382.636	6,7	1.854.306	7,9	9.798	3,5	11.658	4,1
Ulaşt.-Haber.	615.888	3,0	775.427	3,3	4.330	1,5	5.035	1,8
Mali Kur.-Sigrt.	389.254	1,9	541.742	2,31	792	0,6	2.256	0,8
Toplum Hizmet.	2.847.289	13,9	3.344.033	14,4	20.421	7,3	23.836	8,4
Diğerleri	106.921	0,6	141.483	0,6	650	0,2	923	0,3
TOPLAM	20.556.786	100	23.381.893	100	280.432	100	284.218	100

Kaynak : DİE

6. ALT YAPI DURUMU

Bir ilin alt yapısının gelişmesi, söz konusu ilin gelişmesinde çok önemli bir yer tutar. Alt yapının gelişmesi, ilin gelişmesi ve kalkınmasında bir katalizör etkisi yapar. Çorum'da alt yapı durumunu Teknik ve Sosyal alt yapı olarak iki başlık altında inceleyeceğiz.

6.1. TEKNİK ALT YAPI DURUMU

6.1.1. ULAŞIM

Alt yapı dendiğinde aklımıza ilk gelen olgulardan birisi hiç şüphesizdir ki ulaşım olgusudur. Çorum İli'nde ulaşımın yegane yolu karayoludur. İl'in ulaşımında tek söz sahibi olan karayolu ulaşımı, ulaşım için diğer bağlantıların (demiryolu, havayolu, deniz yolu) olmamasından dolayı şehir üzerinde toplayıcı ve dağıtıcı bir görev üstlenmiştir.

Çorum'a Organize Sanayi Bölgesi'nin kurulmasından sonra kent, demiryolu ve havayolu ulaşımına ihtiyaç göstermiştir. Çorum-Ankara demiryolu bağlantısının oluşturulması için raporlar ve planlar hazırlanmıştır. Mevcut demiryolu ağı ile Ankara'dan Samsun'a gidebilmek için Ankara-Yozgat-Kayseri-Sivas-Amasya-Samsun hattı izlenmektedir. Demiryolu ile ilgili hazırlanan fizibilite raporunda Amasya-Çorum-Delice hattı yapıldığında, hat 459 km. kısalacaktır.⁹

Çorum'a en yakın havalimanları Ankara'daki ve Samsun'daki

⁹ KOSGEB "Yatırım Alanlarının Tesbiti Araştırma Projesi-1" Sy.31

havalimanlarıdır. Fakat Samsun Havalimanı yeterli kapasitede değildir. Ankara'nında uzak olması bu ulaşım alanında sorunlar ortaya çıkarmaktadır. Fakat ilin kapasitesi yeterli bir havalimanını gerektirmektedir.

Çorum İli İç Anadolu Bölgesi ile Doğu Karadeniz Bölgesi'ni birbirine bağlayan bir köprü durumundadır. Ayrıca son dönemlerde Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ve Rusya Cumhuriyeti ile ticaretin gelişmesi, Karadeniz'in ulaşım yoğunluğunun artmasına ve dolayısıyla Çorum'unda Karadeniz ile Anadolu arasında tam bir trafik merkezi durumuna gelmesine neden olmuştur.

İl'in, Ankara ve Samsun gibi iki önemli merkezi birbirine bağlayan bir geçit olması, transit geçiş merkezi olmasına neden olmuştur. Samsun limanının işlerliğinde, önem kazanmıştır. Çevredeki ürünlerin toplanıp bu limandan gönderilmesinde ve dışarıdan gelen sınai ve ticari mamullerin de ülkeye yine bu limandan dağıtılmasında, önem kazanmıştır.

Çorum İli'nin sahip olduğu karayolu ağı uzunluğu 976 km' dir. Bunun %97' si asfalt kaplama yoldur. Mevcut yolların 350 km' si il yoludur. Bunların dışında 5.014 km köy yolu mevcuttur. Köy yollarının 214 km' si bozuk asfalt, 388 km' si tesfiye ve 3.788 km' si stabilize kaplamadır. Köy yolları üzerinde 157 adet köprü ve 713 adet de menfez mevcuttur.¹⁰

Çorum-Ankara yolu, Ankara'yı Doğu Karadeniz Bölgesi'ne bağlayan çok önemli bir güzergahtır. Fakat bu yol bakımsızdır. Sadece Kırıkkale-Ankara arası çift yoldur. Kırıkkale-Çorum arasındaki karayolu tek yolludur ve çok bozuktur. Bölgenin yoğun

¹⁰ DPT "Çorum İli Raporu" Sy.11

bir sınai ve ticari yapıya sahip olması, Çorum'u trafik yaratan bir merkez durumuna getirmiştir. Bu durum incelendiğinde sahip olunan yolların yetersiz olduğu kolayca anlaşılmaktadır.

Ayrıca çevre yolu üzerinde ihtiyaç gösteren fakat olmayan kavşak düzenlemeleri ve üst geçitlerinin eksikliği, ulaşımın güçleşmesine neden olmaktadır.

Turizm açısından çok önemli olan Boğazkale ilçesini her yıl yaklaşık 100.000 kişi ziyaret etmektedir. Fakat bu ilçeyi Çorum ve Ankara'ya bağlayan yol çok bakımsız ve yetersizdir. Yolların şiddetle bakıma ihtiyacı vardır. Bu Çorum İli'nin gelişmesinde çok önemlidir. Çorum İl Merkezi'ni, çevre il ve ilçelere bağlayan karayolu uzaklıkları Tablo-10' da verilmiştir.

Tablo-10

Çorum İli'nin Çevre İl ve İlçelere Karayolu Uzaklıkları

<u>İl Merkezleri</u>	<u>Mesafe (km)</u>	<u>İlçeler</u>	<u>Mesafe (km)</u>
Ankara	243	Alaca	50
Samsun	174	Bayat	83
Çankırı	156	Boğazkale	84
Amasya	92	Dodurga	45
Tokat	178	İskilip	55
İstanbul	610	Kargı	116
Yozgat	105	Laçın	30
Kastamonu	225	Mecitözü	37
		Oğuzlar	84
		Ortaköy	56
		Osmancık	61
		Sungurlu	70
		Uğurludağ	66

6.1.2. HABERLEŞME

Kitle iletişim ağının modernleşmesi ve her alana ulaşması, Çorum'un gelişmesi, kentleşmesi ve dışa açılması konusunda çok önemli bir yere sahiptir.

Çorum'da şehirlerarası ve milletlerarası telefon görüşmeleri otomatik olarak gerçekleştirilebilmekte ve bu konuda herhangi bir sorun ve sıkıntı ile karşılaşılmamaktadır.

İl' de özellikle telefon haberleşmesi her yönden ilerlemiş ve il genelinde otomatik olarak gerçekleştirilir hale gelmiştir. Telefon ağı tüm yerleşim birimlerine ulaştırılmıştır. Ayrıca İl, posta hizmetleri yönünden de yoğundur. 1993 yılında 11.539 adet telefonun dağıtımı yapılmış ve böylece 1993 yılı sonu itibarı ile 80.302 hatlık bir telefon ağı kapasitesine ulaşılmıştır. Diğer haberleşme hizmetleri de (Teleks, Faks, Telgraf vb.) herhangi bir sorunla karşılaşılmadan yürütülmektedir.¹¹

Çorum'da bütün televizyon kanalları seyredilebilmektedir. Ayrıca bir adet özel Çorum televizyon kanalı faaliyettedir. Beş adet yerel gazete ve yedi adet de özel yerel radyo istasyonu mevcuttur.

6.1.3. ENERJİ DURUMU

Çorum ili'nin elektrik enerjisi açısından herhangi bir sıkıntısı bulunmamaktadır. 380 kW ve 154 kW' lık enerji nakil hatları ile enterkonnekte sisteme bağlıdır.¹²

¹¹ T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Çorum İl Müdürlüğü
"1993 Yılı Ekonomik ve Ticari Durum Raporu" Sy.45

¹² KOSGEB "Yatırım Alanlarının Tesbiti Araştırma Projesi-1" Sy.36

Bütün yerleşim birimlerine elektrik enerjisi ulaştırılmıştır. Elektriksel alt yapının yetersiz oluşu, bazı kesintilere ve aksamalara neden olmaktadır. Bu yetersizlik, ilçelerle sağlanan bağlantıyı teşkil eden nakil hatlarının, sağlıksız olmasından ve bakım gerektirmesinden kaynaklanmaktadır.

Fakat son zamanlarda bu konularda yapılan çalışmalar neticesinde bu sorunlarda çözüm bulmaktadır. Tabiidir ki bunda da TEDAŞ'ın (Türkiye Elektrik Dağıtım Anonim Şirketi) etkin çalışmasının payı büyüktür.

İl'de ikinci ve en önemli enerji kaynağı sudur. Su konusunda Çorum'un en önemli sorunlarından biridir. İl'de içme, kullanma ve endüstri suyu temini, ihtiyacın karşılanamaması yüzünden ilin en önemli sorunlarından biri haline gelmiştir.

Çorum merkez ilçesinin su gereksinimi, mevcut göletler, Çaman Barajı ve pınarlardan temin edilmektedir. Bu da 300 lt / sn suyu ifade etmektedir.

Kentin 1992 yılı su ihtiyacı 468 lt / sn olarak saptanmış, bu gereksinimin 2001 yılında 643 lt / sn ve 2011 yılında da 936 lt / sn olacağı tahmin edilmiştir.¹³

Yapımını DSİ'nin üstlendiği Yeni Hayat Barajı'nın inşası halen devam etmektedir. 1996'da tamamlanması öngörülmüştür. Bu baraj tamamlandığında ilin su sorunu büyük ölçüde çözüm bulacaktır.¹⁴

¹³ KOSGEB "Yatırım Alanlarının Tesbiti Araştırma Projesi-1" Sy.37

¹⁴ Çorum Sanayi ve Ticaret Odası'nın Düzenlediği "Çorum İli'nin Sorunları Konulu Panel-4" Tutanakları Sy.6

Mevcut tarım alanları 622.948 hektardır. Bunların 209.000 hektarı sulanabilir arazidir. Ancak hali hazırda 74.000 hektar arazi sulanabilmektedir. Bu sulanan arazilerin 30.000 hektarı sulama tesisleri ile, 44.000 hektarı ise yerüstü ve yaraltı suları ile sulanmaktadır.

Halen 20 baraj (sulama amaçlı) faaliyettedir. Bunun dışında 11 barajın projesi gerçekleşmiştir. 13 adet de pompaj tesisi mevcut olup, sulama görevini sürdürmektedir.

Sözkonusu projesi tamamlanan barajlar bittiğinde ilin ekonomik yapısı bundan önemli ölçüde etkilenecektir.

7. SOSYAL ALT YAPI

7.1. KONUT VE KENTLEŞME

Çorum ili konut yönünden Türkiye’de sorunsuz illerden biridir. Son yıllarda çok az miktarda olsa gecekondululaşma gözlenmiştir.

İl ve ilçelerde eski kerpiç binaların ve evlerin yerini şimdi betonarme binalar almıştır. İskana açılan arazilerde, şu anda çok sayıda kooperatif çok sayıda konutun inşasını gerçekleştirmektedir (Yılda 2000-2500 daire).¹⁵

1990 yılı rakamlarına göre Çorum ilinde mevcut bulunan konut sayısının Türkiye toplamına oranı %0,5-0,9, ticari yapıların Türkiye

¹⁵ KOSGEB “Yatırım Alanlarının Tesbiti Araştırma Projesi-1” Sy.38

toplamı içindeki payı %1-1,9 ve sınai yapıların Türkiye toplamı içindeki payı %2-3,9' dur.¹⁶

Çorum ilinde tarıma elverişli toprak ve su kaynağı bulunan hemen her yerde yerleşim yerlerinin kümелendiği görülmektedir. Bunun nedeni ise il merkezindeki sanayi yoğunlaşmasının yanında ilin tipik canlı bir kırsal ticaret merkezi durumunda olmasıdır.

Diğer yerleşmelerin büyük kısmı yarı kentsel durumdadır. Belli başlı yerleşim merkezlerinden Sungurlu, Alaca, İskilip ve Osmancık merkez ilçe kadar kentleşme yapısına sahip değildir. Birer kırsal merkez durumundaki bu ilçelerde tarımsal ürünleri işleyen tesislerle tuğla ve kiremit fabrikaları mevcuttur.

Çorum ili merkezi, 4. kademe bir merkez durumundadır. 5. ve 6. kademe merkezi olan Ankara'nın etkisi alanına girmektedir. Sungurlu, İskilip, Alaca, Osmancık, Kargı ve Mecitözü ilçeleri 3. kademe merkezlerdir. Bu ilçeler il merkezi olan Çorum kentinin etkisi altındadır. Bunların içinde Sungurlu ilçesi diğerlerinden Ankara'ya daha yakın olması ve karayolu bağlantısı durumunda olması nedeniyle diğerlerinden daha az etki altındadır.¹⁷

Netice itibarı ile Çorum ili'nde kentleşme, bölge içinde nisbi olarak yüksek ise de, ülkenin genel kentleşme eğilimi ile sahip olduğu kaynak potansiyeline göre gecikmiştir. İl'deki diğer yerleşmeler yarı kentsel niteliktedir. Bu nedenle kırsal nüfus, Çorum ili'nin kentleşme açısından ileride olmasına rağmen ili etkilemektedir.

¹⁶ Orta Anadolu İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği
"Çorum İli Raporu" Sy.4

¹⁷ KOSGEB "Yatırım Alanlarının Tesbiti Araştırma Projesi-1" Sy.13

7.2. EĞİTİM

Çorum ili'nin eğitimi incelendiğinde, eğitim düzeyi, Türkiye ortalamalarına yakın olduğu gözlenmektedir.

Çorum'da okulsuz köy yoktur. İldeki okur-yazarlık oranı %75'tir (1990). Türkiye'de ise bu oran %80,5'tir.¹⁸

Toplam öğrenci sayısının 1/3' ü meslek ve teknik liselerde öğrenim görmektedirler. İl genelinde, 800 ilkokul, 46 ilköğretim okulu, 2 özel ilkokulda toplam 72.225 öğrenci ve 2.801 öğretmen mevcuttur. Ayrıca, 26 Ortaokul, 1 kız sanat okulu, 1 eğitilebilir çocuklar okulu, 16 genel lise, 3 Anadolu lisesi, 1 Anadolu öğretmen lisesi, 1 teknik lise, 5 kız meslek lisesi, 2 ticaret meslek lisesi mevcut olup, bu okullarda 40.240 öğrenci öğrenim görmektedir. Bu okullardaki görevli öğretmen sayısı 1.736' dır.¹⁹

Halk eğitim merkezlerinde 48 tür kurs verilmekte olup, açılan kurs sayısı 827, kursiyer sayısı da 14.891' dir.

Ayrıca Gazi Üniversitesi' ne bağlı İlahiyat Fakültesi ve Mühendislik Fakülteleri ile Çorum Meslek Yüksekokulu (Teknik ve İktisadi ve İdari Programlar) ildeki yüksek öğretim kuruluşlarıdır.

Çorum ve Sungurlu kapalı spor salonları ile Çorum merkezde bir çim futbol sahası mevcuttur. İlçelerin çoğunda toprak zemine sahip futbol sahaları bulunmaktadır. Çeşitli alanlarda 32 spor

¹⁸ KOSGEB "Yatırım Alanlarının Tesbiti Araştırma Projesi-1" Sy.39

¹⁹ T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Çorum İl Müdürlüğü
"1993 Yılı Ekonomik ve Ticari Durum Raporu" Sy.50

kulübü ve bunlara kayıtlı 4.213 sporcu vardır. Bu kulüplerde 13 antrenör, 12 beden eğitimi öğretmeni ve 28 çalıştırıcı antrenör bulunmaktadır.²⁰

7.3. SAĞLIK

Çorum'da, sağlık hizmetleri 1976' da sosyalizasyon kapsamına alınmıştır. İl'de 10 Devlet Hastanesi, 1 Göğüs Hastalıkları Hastanesi ve 3 Verem Savaş Dispanseri bulunmaktadır.

Kızılay'ın il merkezi ve ilçelerde 9 şubesi mevcuttur. İl merkezindeki Devlet Hastaneleri 500 yatak kapasitesine, Alaca, İskilip, Kargı, Osmancık ve Sungurlu'daki Devlet Hastaneleri ise 815 yatak kapasitesine sahiptir.

Bu hastanelerdeki hekimlerin 71' i uzman, 157' si ise pratisyen hekimdir. Hekim başına düşen nüfus 2.420 ve hasta yatak işgal oranı % 58,9' dur. Türkiye'de ise hekim başına düşen nüfus 1.148 ve yatak işgal oranı da % 56,9' dur.²¹

İl genelinde kanalizasyon çalışmaları küçük ilçeler hariç hemen hemen bitmiştir. Fakat mevcut kanalizasyon şebekesi yetersiz kalmış ve ortaya çıkan gelişmeler yenileme ihtiyacı doğurmuştur.

²⁰ T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Çorum İl Müdürlüğü
"1993 Yılı Ekonomik ve Ticari Durum Raporu" Sy.51

²¹ KOSGEB "Yatırım Alanlarının Tesbiti Araştırma Projesi-1" Sy.40

II.BÖLÜM

EKONOMİK YAPI VE MEVCUT DURUM

1. ÇORUM İLİ EKONOMİSİNİN GENEL DURUMU

Çorum İli'nde ekonomi ve sermaye birikimi tarım sektörüne dayanmaktadır. Elde edilen en son verilere göre (1986) Çorum'da kişi başına düşen gelir miktarı 1986 fiyatları ile 443.000 TL. olarak gerçekleşmiştir. Bu değer Türkiye ortalamasının % 57' si kadardır. 1986 fiyatları ile Çorum ili'nin Gayri Safi Yurt İçi Hasılası (GSYİH) 248 Milyar TL. olarak gerçekleşmiştir. Bu değer de Türkiye GSYİH'nın % 0,6' sını ifade etmektedir.

Çorum'un GSYİH'nın % 41,5' i Tarım Sektörü'nden, % 15,3' ü Sanayi Sektörü'nden, % 3,1' i İnşaat Sektörü'nden ve geriye kalan % 41,1' i de Hizmetler Sektörü'nden oluşmaktadır.

Çorum'da faaliyet alanları itibarı ile yaratılan katma değerlerin, Türkiye üretim faaliyet alanları katma değeri içindeki payı ise; Tarım Sektörü'nde % 1,56, Sanayi Sektörü'nde % 0,30, Ticaret Sektörü'nde % 0,39 ve Ulaştırma Sektörü'nde ise % 0,67' dir.²²

²² Orta Anadolu İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği
"Çorum İli Raporu" Sy.5

Çorum ili'nin 1986-1990 yılları arası genel bütçe gelirleri 1,8 Trilyon TL. (1993 fiyatlarıyla), giderleri ise 2,9 Trilyon TL.' dir. Bu durumda gider / gelir oranı da 1,66' dır. İl'in genel bütçe gelirlerinin Türkiye toplamı içindeki payı % 0,23 oranına ulaşırken, giderleri de % 0,28 olmaktadır. Bu değerlerden de anlaşılacağı gibi il genel bütçesi açık vermektedir.

1991 yılı itibarı ile ildeki toplam banka mevduatı 533,1 Milyar TL. olup bu rakam Türkiye toplam mevduatının % 0,32' sini oluşturmaktadır. Fert başına düşen banka mevduatı ise 874.162 TL. olmaktadır. Fert başına düşen banka mevduatı türkiye ortalaması ise 2.867.537 TL.' dir.

Çorum ili'nde toplam banka kredileri de yine 1991 yılı itibarı ile 366,7 Milyar TL.'dir. Fert başına düşen kredi miktarı da 601.374 TL.' dir. Toplam banka kredileri Türkiye toplamının % 0,31' idir. Türkiye'de fert başına düşen kredi miktarı da 2.091.176 TL. olarak gerçekleşmiştir.²³

İl ekonomisinde, 25 ve daha fazla kişinin çalıştığı iş yerleri göz önüne alınarak yapılan değerlendirmelere göre, 1990 yılında 136,1 Milyar TL.' lık bir girdi miktarına karşılık 229,6 Milyar TL.' lık çıktı elde edilmiştir. Yaratılan katma değer ise 93,5 Milyar TL. olmuştur. Bu katma değer % 54,6'sı özel sektör ve % 45,4'ü de kamu sektörü tarafından gerçekleştirilmiştir. Çorum'da yaratılan bu katma değer Türkiye toplamı içindeki payı ise % 0,12 olarak tesbit edilmiştir.²⁴

²³ DPT "Çorum İli Raporu" Sy.66

²⁴ DPT "Çorum İli Raporu" Sy.67

Çorum İli'nin gelir seviyesinin düşüklüğü ve halkın seçim kaynağının büyük ölçüde tarıma dayalı olması, tasarruf eğilimini ve dolayısı ile sermaye birikimini azaltan bir husus olarak ortaya çıkmaktadır.

2. SEKTÖREL İTİBARI İLE ÜRETİM

Çorum ili ekonomisinde tarım, hayvancılık ve orman işleri ağırlığını korumakla birlikte, son yıllarda hızlı bir gelişme gösteren ve çeşitlilik kazanan sanayi sektörü diğer sektörlerdeki üretimi dengeler duruma gelmiştir.

Çorum ili'nin üretken sektörlerinin il ekonomisindeki yeri aşağıda ayrıntılı olarak incelenmiştir.

2.1. TARIM SEKTÖRÜ

Çorum ili nüfusunun büyük bir bölümü (% 75,3) geçimini tarımla sağlamaktadır. Bu oran Türkiye ortalamasının bir hayli üstündedir.(% 53,7).

Çorum İli'nin arazi dağılımı Tablo-11' deki gibidir. Bütün arazinin, 622.948 hektarı tarım arazisi (% 48,6), 141.237 hektarı Çayır-Mera (% 11), 365.628 hektarı orman alanı (% 28,5), 21.885 hektarı yerleşim alanı (% 1,7), 480 hektarı su yatakları (% 0,3), 127.161 hektarı kayalıktan (% 9,9) oluşmaktadır.

Tablo-11
Çorum İli Arazi Dağılım Durumu

<u>Arazinin Cinsi</u>	<u>%</u>	<u>Arazinin Alanı (ha)</u>
Tarım Arazisi	48,6	622.948
Çayır-Mera	11	141.237
Orman Alanı	28,5	365.628
Yerleşim Alanı	1,7	21.885
Su Yatakları	0,3	480
Kayalık	9,9	127.161

Kaynak : İl Tarım Müdürlüğü İstatistikleri

Kırsal kesimde, topraksızlarda ve çok az toprağa sahip olanlarda köyden kente göç mevcuttur. Var olan ekilebilir ve kullanılabilir toprak miktarı arttırıldıkça veya yeni üretim teknikleri ve yöntemleri bulundukça göç eden sayısı azalacaktır. Göç edenler köydeki topraklarını, ortakçıya veya kiracıya vererek işletirmekte, köy ile ilişkilerini kesmemektedir. Geniş toprağı olan kesimler, ellerindeki toprakları işlemenin yanısıra teknolojik ve parasal olanaklarını daha etkin bir şekilde değerlendirebilmek için, daha büyük ve verimli topraklarda kiracılık ve ortaklık yaparak üretimde bulunmaktadır.

Çorum İli topraklarını verimlilikleri açısından 7 sınıfa ayırdığımızda Tablo-12' deki değerleri elde etmekteyiz. Bu toprakların yaklaşık 1 / 4' ü 1.sınıf topraklardır. Bu sözkonusu tarım arazilerinin sadece % 12' sinin sulunabiliyor olması toprakların verimliliklerini etkilemektedir.

Tablo-12
Tarım Alanları Arazi Sınıflaması (1991)

Sınıf	Miktar (ha)	Oran
1.Sınıf	143.400	23,3
2.Sınıf	85.410	13,7
3.Sınıf	169.110	27,1
4.Sınıf	50.930	8,1
5.Sınıf	92.468	14,8
6.Sınıf	78.860	12,6
7.Sınıf	2.770	0,4
TOPLAM	622.948	100.0

Kaynak : Tarım İl Müdürlüğü İstatistikleri

İl ekonomisinde tarım çok önemli bir yer tutmaktadır. İl tarımını bitkisel üretim, hayvansal üretim ve ormancılık ve orman ürünleri başlıkları altında inceleyeceğiz.

2.1.1. BİTKİSEL ÜRETİM

Ekim alanlarının % 61,3' ünde hububat (381.663 hektar), % 7' sinde baklagiller (43.629 hektar), % 5,8' inde endüstri bitkileri (36.431 hektar), % 3,6' sında yem bitkileri üretimi (22,136 hektar) yapılmaktadır. Tablo-13' te diğer bitkisel üretimler yer almaktadır.

Tablo-13
Tarım Arazisinin Kullanım Alanları

Sınıf	Miktar (ha)	Oran
Hububat	381.663	61,3
Endüstri Bitkileri	36.431	5,8
Baklagilleri	43.629	7,0
Yem Bitkileri	22.136	3,6
Bağ Ürünleri	10.286	1,7
Meyve	2.689	0,4
Sebze	7.985	1,3
Nadas	118.129	18,9
TOPLAM	622.948	100,0

Kaynak : Tarım İl Müdürlüğü İstatistikleri

İl'de genellikle, ekmeklik "Bezostaya" ile makarnalık "kunduru" buğdayı yetiştirilmektedir. İl'de buğday üretimi miktar olarak en çok üretilen hububattır. İkinci sırayı hububatta arpa ve sırasıyla, mısır, yulaf, çavdar ve pirinç almaktadır. Üretim miktarları da Tablo-14'teki gibidir. Ayrıca ekim alanları da tabloda yer almıştır.

Aşağıdaki tablodanda anlaşılacağı gibi verim arpa ve çeltikte Türkiye ortalamasının üstünde, buğdayda ise Türkiye ortalamasının altındadır. Arpa ve çeltik üretiminde verimin yüksek olmasının nedeni, mevcut Çorum İli topraklarının ülkedeki diğer il topraklarına nazaran bu hububatların üretiminde daha verimli olmasından dolayıdır.

Tablo-14
Çorum İli'nde Tahıl Üretimi ve Ekim Alanı

Tahıllar	Ekiliş (Hektar)				Üretim (ton)			
	1992	%	1993	%	1992	%	1993	%
Buğday	283.440	2,95	285.340	2,97	324.524	1,68	698.142	3,62
Arpa	79.630	2,31	81.370	2,37	107.816	1,56	220.180	3,19
Çavdar	726	0,47	728	0,47	685	0,3	966	0,42
Yulaf	1.299	0,98	1.104	0,83	2.096	0,87	2.348	0,98
Mısır	249	0,05	247	0,05	548	0,02	580	0,03
Pirinç	5.600	13	5.439	12,65	23.811	18,5	22.757	17,64

Kaynak : Tarım İl Müdürlüğü İstatistikleri

Baklagillerden yeşil mercimek, nohut ve fasulye üretimi ağırlık kazanırken, endüstriyel bitkilerde ise ağırlık fiğ, şeker pancarı, ayçiçeği, kurusoğan ve patates üretimindedir. Bunları üretim miktarları ve ekiliş alanları da Tablo -15' deki gibidir.

Tablo-15
Çorum İli'nde Endüstri Bitkisi Üretimi ve Ekim Alanı

Ürünler	Ekiliş (Hektar)				Üretim (ton)			
	1992	%	1993	%	1992	%	1993	%
Nohut	18.395	2,15	18.495	2,16	17.671	2,29	20.284	2,63
Fasulye	2.342	1,39	2.222	1,32	2.989	1,49	2.249	1,12
Mercimek	35.585	4,78	33.725	4,53	18.393	3,07	30.603	5,1
Fiğ	19.220	7,39	20.110	7,73	9.381	5,96	19.260	11,67
Ş. Panc.	8.385	2,09	8.930	2,23	347.611	2,3	399.399	2,64
Ayçiç.	15.510	2,53	15.340	2,5	21.127	2,22	23.274	2,45
K.Soğan	7.533	8,25	7.376	8,07	193.495	11,38	186.729	10,98
Patates	2.196	1,13	2.106	1,08	39.385	0,86	36.559	0,79

Kaynak : Tarım İl Müdürlüğü İstatistikleri

Özellikle son dönemlerde iç pazara yönelik meyve ve sebze üretimi artmış, meyve bahçelerinin sayısı çoğalmıştır. Merkez ilçe, Sungurlu, Alaca, İskilip, Osmancık ve Mecitözü tarımsal faaliyetlerin yoğunlaştığı ilçelerdir.²⁵

Çorum ilindeki sebze üretim miktarları Tablo-16' da verilmiştir. Sebze üretiminde domates, taze fasulye ve lahana en yoğun üretilen ürünlerdir.

Tablo-16
Çorum İli Sebze Üretim Miktarları (1992-1994)

Ürün Cinsi	Üretim Miktarı (TON)		
	1992	1993	1994
Bamya	248	382,5	365
Dolmalık Biber	339	270	194
Sivri Biber	1.134	919	794
Domates	48.044	48.950	39.271
Taze Fasulye	6.678	7.576	5.632
Havuç	476	437	416
Taze Soğan	2.665	6.123	1.285
Hıyar	3.205	885	5.141
Kabak (Sakız)	924	2.997	654
Kabak (Bal)	3.046	1.710	2.260
İspanak	1.776	21.127	1.509
Karpuz	23.430	21.187	17.740
Kavun	49.820	44.949	54.540
Beyaz Lahana	7.804	6.930	5.226
Patlıcan	1.100	981	567
Pırasa	1.096	1.105	1.285

Kaynak : Tarım İl Müdürlüğü İstatistikleri

²⁵ KOSGEB "Yatırım Alanlarının Tesbiti Araştırma Projesi-1" Sy.45

Çorum ili meyve üretiminde de iyi durumdadır. Üretilen başlıca meyve türleri, üzüm, elma, armut, kiraz, erik, kayısı, kavun, karpuz ve cevizdir. Çorum ili meyve üretim miktarları 1992-1994 yılları itibarı ile Tablo-17' deki gibidir.

Tablo-17
Çorum ili Meyve Üretim Miktarları (1992-1994)

Ürün Cinsi	Üretim Miktarı (TON)		
	1992	1993	1994
Armut	4.449	4.366	4.300
Ayva	2.536	1.906	2.208
Elma	9.981	9.712	5.954
Erik(Üryani hariç)	---	938	1.098
Kiraz	1.600	1.620	1.667
Şeftali	745	682,5	709
Vişne	662	657	559
Dut	1.359	1.117	1.186
Ceviz	1.597	1.480	1.919
Üzüm	32.200	27.140	24.562
Kayısı	642	559	528
Zerdali	323	282	267
Erik (Üryani)	48	58	44
İğde	104	88	72
Kızılcık	178	198	184
İncir	173	162	165
Nar	132	137	139
Badem	463	482	462
Antep Fıstığı	57,9	57,3	55,6

Kaynak : Tarım İl Müdürlüğü İstatistikleri

Çorum ili'nde faal olarak 74 adet Tarım Kooperatifi

bulunmaktadır. Bu kooperatifler çiftçiye gereken avantajları sağlamakta ve tarım ile ilgili çalışmalarında çiftçilere yardımcı olmaktadır.

Tarımda makinalaşma yönünde hızlı bir gelişme gözlenmekte ve ilkel tarım araçları olan karasaban, hayvan pulluğu, döven gibi araçların giderek kullanımdan kalktığı gözlenmektedir. İl'de hali hazırda kullanımda olan araç-gereç ve sayıları Tablo-18' de verilmiştir.

Tablo-18
Çorum İli Tarımsal Alet ve Makina Varlığı (1994)

<u>Tarım Araç ve Gereçlerin Cinsi</u>	<u>Adet</u>
Traktör	17488
Karasaban	3.198
Pulluk	19.906
Toprak Frezesi	10
Kültüvatör	15.547
Merdane	918
Tırmık	3.261
Çapa Makinası	440
Ekim Makinası	3.756
Kimyevi Gübre Dağıtıcısı	1.141
Orak Makinası	1.062
Biçer Bağlar Makinası	43
Balya Makinası	60
Harman Makinası	164
Savurucu (Tınaz Makinası)	55
Biçer döver	13.999
Pülverizatör	8.775
Yağmurlayıcılar	453
Kuluçka Makinası	10
Civciv Ana Makinası	21

Kaynak : Tarım İl Müdürlüğü İstatistikleri

İl'de tarım ürünlerinin yetiştirilmesinde verimliliği arttırma çabaları içersinde gübre kullanımı büyük önem taşımaktadır.

Gübre kullanımı, 1991 yılı dışında son 10 yıl içersinde fazla bir değişiklik göstermemiştir. Genelde azotlu ve fosforlu gübreler kullanım dahiline alınmıştır. Potaslı gübrelerin kullanımı ise çok azdır.²⁶ Çorum'daki gübre tüketimi son 10 yıl için Tablo-19' daki gibidir.

Tablo-19
Çorum İli Gübre Tüketimi (1983-1994)

Yıllar	TON			
	Azotlu	Fosforlu	Potaslı	Toplam
1983	29.410	28.070	210	57.690
1984	31.002	29.850	220	61.090
1985	25.750	26.120	---	51.870
1986	29.540	26.440	260	56.240
1987	30.560	32.930	---	63.490
1988	27.480	27.380	---	54.860
1989	27.090	27.850	---	54.940
1990	35.260	32.320	---	68.580
1991	31.050	45.550	---	76.600
1992	29.370	29.160	---	58.520
1993	28.700	32.600	90	61.300
1994	20.320	29.150	---	45.470

Kaynak : Tarım İl Müdürlüğü İstatistikleri

Ayrıca Çorum'da tüketilen gübrelerin son 5 yıl içindeki kullanım miktarları da Tablo-20' deki gibi olmuştur.

²⁶ T.C. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Çorum İl Müdürlüğü yayını "Çorum ve Tarım" Sy. 17

Tablo-20
Çorum İli'nde Gübre Çeşitleri İtibarı ile Tüketim (TON)

Ürün Cinsi	1990	1991	1992	1993	1994
A.Sülfat % 21	2.401	2.081	1.804	1.159	642
A.Sülfat % 26	19.718	14.878	14.872	14.239	10.752
A.Nitrat % 33	---	1.835	1.715	1.413	1.537
Üre % 46	13.144	12.257	10.986	11.891	7.396
DAP % 18-46	17.720	24.956	13.295	16.150	14.867
TSP % 46	1.236	1.242	542	764	633
Kom (20-20)	14.287	18.797	13.967	14.415	13.410
Kom (15-15)	79	560	1.359	1.272	242

Kaynak : Tarım İl Müdürlüğü İstatistikleri

Çorum'da üretim verimliliğinin arttırılması çabaları içinde Çorum Tarım Müdürlüğü ve bağlı birimleri yoğun bir çalışma içerisindeyler. Bu birimler İl Müdürlüğü çatısı altında, tohum araştırması, ekim şekilleri ve zamanları, bakımı ve ilaçlama, ürün hasatı üzerine çalışmalarını yürütmektedirler. Bu konularda çiftçiye gereken bilgiler verilmekte ve böylelikle çiftçi yönlendirilmektedir. İl müdürlüğü nezdinde tarımda modernleştirme çabaları sürmektedir.

2.1.2. HAYVANSAL ÜRETİM

Çorum İli'nde hayvancılık faaliyetleri de bitkisel ürün faaliyetleri kadar önemli yer tutmaktadır. 1976-1987 yıllarında uygulanma imkanı bulan Çorum-Çankırı Kırsal Kalkınma Projesi sonucu ve ayrıca 1985' de başlayıp 1992 yılında sona eren Kaynak

Kullanımı Destekleme Fonu çalışmaları ile oldukça ilkel durumda olan hayvan barınaklarının modernleştirilmesinde çok önemli mesafeler kat edilmiştir. Yaklaşık 2000 ahır ve ağıl yeniden tesis edilerek 1000 ahır istenen teknik ve hijyenik şartlara kavuşturulmuştur.²⁷

Hayvancılığın il ekonomisine katkısı 1993 yılı itibarı ile 2 Trilyon TL. civarındadır.

İl'de hayvancılıkla uğraşan kesimin gelir düzeyinin yükseltilmesi ve tüketicilere kaliteli ürünler sunulabilmesi için damızlık ırklar ithal edilmiş ve hayvan popülasyonu büyük miktarda ıslah edilmiştir.

Hayvan yetiştiriciliğinde, geleneksel yetiştirme teknikleri, yerini modern işletmecilik kurallarına göre yapılan besicilğe terketmiş ve Çorum Türkiye hayvancılığı için önemli bir merkez haline gelmiştir.

Çorum İli'nde hayvan varlıklarının türlere göre dağılımı Tablo-21' deki gibi olmaktadır.

İl'de başta koyun olmak üzere, tiftik ve kıl keçisi gibi küçükbaş hayvanlar yetiştirilmektedir.

En yaygın koyun ırkları yerli Amasya Hereği ve Akkaraman'dır. Dağlık yörelerde Dağlıç'ta beslenir. İldeki koyun miktarı 1993 yılı itibarı ile 272.887 adet olarak belirlenmiştir.

²⁷ DPT "Çorum İli Raporu" Sy.8

Söz konusu koyun üretimi Türkiye üretiminin (63.732.000 adet) 1993 yılı itibarı ile % 0,4' ü kadardır.²⁸

Tablo-21

Çorum İli Hayvan Varlığının Türlerine Göre Dağılımı (1992-1993)

Hayvan Cinsi	ADET	
	1992	1993
Sığır	241.348	221.432
Manda	24.236	14.165
Koyun	403.003	272.887
Kıl Keçisi	39.448	47.318
Tiftik Keçisi	29.622	22.701
At	3.328	2.749
Katır	3.281	2.604
Eşek	27.330	23.238
Kanatlı	*	2.416.620

*Veri elde edilememiştir.

Kaynak : Tarım İl Müdürlüğü İstatistikleri

Asırlardır Orta Anadolu Platosu'na, dünya çapında isim yapmasını sağlayan tiftik keçisi Çorum'da da yaygın şekilde üretilmekte ve yetiştirilmektedir. Fakat bitki örtüsüne ve hayvan yetiştiriciliğine zararlı olması nedeni ile kıl keçisi yetiştiriciliği benimsenmemekte ve teşvik edilmemektedir. Sayısının azaltılması için çalışmalar yapılmaktadır. İl'deki keçi üretim miktarı 1993 yılı itibarı ile 70.019 adettir (Kıl ve Tiftik Keçisi). İl'deki kıl keçisi üretimi 1993 yılı itibarı ile Türkiye üretiminin (9.440.000 adet) % 0,5' i kadardır. Tiftik keçisi üretimi ise yine aynı dönemde Türkiye üretiminin (1.014.000 adet) % 2,24' ü kadardır.

²⁸ T.C. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Çorum İl Müdürlüğü yayını "Çorum ve Tarım" Sy. 14

Varolan sığır ırkları ise yerli kara ve boz ırklardır. Az miktarda Doğu Anadolu kırmızısı, bunun yanı sıra yarım kan Montofon da yetiştirilmektedir. Sığır besiciliğinde ilde yem sorunu önemini korumaktadır. Hem kesim hayvanı olarak, hem de sütü için beslenen manda miktarı önemli sayılabilecek sayıdadır. Sığır ve manda mevcudiyeti Tablo-21' de verilmiştir. İl'deki sığır üretimi 1993 yılı itibarı ile Türkiye üretiminin (11.951.000 adet) % 1,85' i kadardır. Manda üretimi ise aynı dönemde Türkiye üretiminin (352.000 adet) % 4,2' si kadardır.

Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu'ndan sağlanan imkanlarla tavukçuluk, yumurtacılık ve hindi üretimi ülke üretiminin yaklaşık % 15' ini karşılar hale gelmiştir. (Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu uygulamalarına 1987 yılında başlanmış ve 789 proje onaylanmıştır) Modern tavuk çiftliklerinin sayısı 150'yi aşmış ve günlük yumurta üretimi 3.000.000 adete ulaşmıştır. İl'deki tavuk üretim miktarı Tablo-21' de verilmiştir.²⁹

Son yıllarda arıcılık faaliyetleri de oldukça mesafe kat etmiş ve eski tip kovanlar yerini yeni tip kovanlara bırakmıştır. Bu vasıtaıyla bal ve bal mumu üretiminde de artışlar olmuştur.³⁰ (Tablo-22)

İl'deki diğer hayvansal ürün üretim miktarları da Tablo-22'de verilmiştir. Tablodan da görüleceği üzere İl'de hemen hemen her türlü hayvansal üretim yapılmaktadır.

²⁹ KOSGEB "Yatırım Alanlarının Tesbiti Araştırma Projesi-1" Sy.51

³⁰ DPT "Çorum İli Raporu" Sy.8

Tablo-22
Çorum İli Hayvansal Ürün Üretim Miktarları (1992-1993)

Ürün Cinsi	Miktar (TON)	
	1992	1993
Et	8.078	9.159
Süt	126.863	113.616
Yağ	1.778	1.591
Peynir	5.281	4.545
Yapağı	502	436
Keçi Kılı	27	47
Tiftik	---	34
Yumurta (Adet)	440.455.500	607.147.750
Bal	447	650
Bal Mumu	20	29

Kaynak : Tarım İl Müdürlüğü İstatistikleri

Ayrıca su ürünleri ile ilgili çalışmalar da yapılmaktadır. İl'de Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu'ndan istifade edilerek şu ana kadar üç adet Alabalık üretim tesisi kurulmuştur. Bunların iki adeti Tarım İl Müdürlüğü, bir adedi de Devlet Planlama Teşkilatı tarafından yaptırılmıştır. İki tanesi faal durumdadır. Bu tesislerin toplam kapasitesi 50 Ton / Yıl olarak saptanmıştır. Bu tesislerden biri inşaat halinde olup faal üretimdeki tesislerde üretim miktarı yılda 12 Ton'dur.³¹

Çorum ili sınırları içerisinde bulunan baraj ve göletlerde, balıklandırma faaliyetlerine devam edilmekte olup, şu ana kadar yapılan çalışmalarda, baraj ve göletlere Aynalı Sazan balık türünden 325.000 adet balık bırakılmıştır.³² (1990-1994 yılları arasında)

³¹ T.C. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Çorum İl Müdürlüğü yayını "Çorum ve Tarım" Sy. 103

³² T.C. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Çorum İl Müdürlüğü yayını "Çorum ve Tarım" Sy. 103

Hayvancılığın yoğun olduğu ilçeler sırasıyla, Merkez İlçe ile birlikte Alaca, Sungurlu, Bayat, İskilip, Kargı, Mecitözü ve Osmancık ilçeleridir.

Çorum İli'nde bütün bunlara rağmen hayvancılık, geçmişte olduğu gibi temelde aile tüketimini karşılamaya yönelik olan geleneksel yapısını sürdürmektedir. Meraların yetersizliğinin yanısıra, yem bitkileri ve suni yem üretiminin hala düşük oluşu modern besiciliğe geçişte engel oluşturmaktadır.

Çorum'da, hayvancılığa bağlı olarak süt ve süt ürünleri, yün, deri üretimi de istenilen boyutlarda gelişmemiştir. Bunlara etken olarak da, süt ürünleri fabrikalarının süt alım fiyatlarını düşük tutmasını, tesislerin yetersizliğini, bilgisizce yapılan kesimleri ve hayvanların daha çok canlı olarak satılmasının tercih edilmesini gösterebiliriz.

2.1.3. ORMANSAL ÜRETİM

Çorum İli'nin, Karadeniz ikliminden İç Anadolu iklimine geçiş alanındaki kuzey kesimleri ormanlarla kaplıdır. İç kesimlerde ise stepler hakimdir.

Çorum İli'nin % 29,84' ü ormanlarla kaplıdır. 365.628 hektarlık orman alanlarının 189.544 hektarlık kısmı Kuru Ormanlar'dan, 176.084 hektarlık kısmı ise Baltalık Ormanlar'dan oluşmaktadır. Orman alanlarının ildeki dağılımı Tablo-23' de gösterilmiştir.

Tablo-23
Çorum İli Orman Alanları

Alanlar	Hektar	%
Koru Ormanları		
Normal Koru	48.018	25
Bozuk Koru	42.719	23
Çok Bozuk Koru	98.807	52
Toplam	189.544	100
Baltalık Ormanlar		
Normal Baltalık	76.829	44
Bozuk Baltalık	28.726	16
Çok Bozuk Baltalık	70.529	40
Toplam	176.084	100
Toplam Orman Alanı	365.628	

Kaynak : Tarım İl Müdürlüğü İstatistikleri

İl ormanlarında, Karaçam, Sarıçam, Kızılçam, Köknar, Kayın ve Meşe türü ağaçlar mevcuttur.

Kargı ilçesinin % 62' si, İskilip ve Bayat ilçelerinin % 34' ü, Mecitözü, Ortaköy, Alaca, Boğazkale, Sungurlu, Uğurludağ ve Osmancık ilçelerinin ise yaklaşık % 25' i ormanlık alandır.³³

İl genelinde 9.503.983 m³ baltalık ormanlarda 5.062.703 ster'likdikili ağaç serveti bulunmaktadır. İl genelinde ormanların % 30' u verimli % 70' i ise verimsiz, ıslaha muhtaç bozuk ormanlardır.

Çorum ormanlarının verimli hale getirilmesi için koru ormanlarında tabii ve suni gençleştirme, baltalık ormanlarda enerji

³³ KOSGEB "Yatırım Alanlarının Tesbiti Araştırma Projesi-1" Sy.55

ormanı tesisi ve yenilenmesi, orman içi ve orman dışı ağaçlıklarda ağaçlandırma ve erezyon kontrolü çalışmaları yapılarak, yeniden sağlıklı ve verimli ormanlar tesis edilmeye çalışılmaktadır. Fakat Orman Genel Müdürlüğü'nce tahsis edilen kaynağın yetersizliği bu çalışmaları istenen düzeyde oluşturmamaktadır.

Çorum ormanlarından yılda 50.000 m³ tomruk, 10.000 m³ tel direği ve maden direği, 10.000 m³ kağıtlık odun ve 1.500 m³ sanayi ürünü üretilmekte ve bunlar SEKA, ORÜS, TEDAŞ, Telefon Müdürlüğü, TTK, orman köylüleri ve mahalli maden ocaklarına satılmaktadır.³⁴

Çorum'daki mevcut köy sayısının (736) üçte ikisi civarındaki (555 köy) kısmı orman köyüdür. Özellikle iskana yakın yerlerdeki tarla ihtiyacı, ormanların tahribine neden olmaktadır.

Çorum merkezinde Çatak Tabiat Parkı, İskilip'te Elmabeli ve Kargı'da Abdullah Yaylası orman içi dinlenme yerleri halkın piknik ve mesire ihtiyaçlarını karşılamakta, orman ve ağaç sevgisinin aşılmasında önemli rol oynamaktadır.

2.2. SANAYİ SEKTÖRÜ

Çorum ilinin ekonomik yapısını belirleyen özelliklerden biriside 1970' lerde başlayan sanayileşme olgusudur. İl'in ekonomisi, bu sanayileşme süreci ile birlikte önemli yeni gelişmeler göstermiştir.

İl, sanayi merkezlerinden biri olma yolunda ilerlemektedir. 1950' li yıllarda kapalı aile ekonomisinden çıkmaya başlayan

³⁴ KOSGEB "Yatırım Alanlarının Tesbiti Araştırma Projesi-1" Sy.55

Çorum, özellikle son 20 yılda imalat ve endüstri çabalarını devamlı geliştirerek, sanayiciler yetiştirmiştir. Bu da Çorum halkının müteşebbis ve atılcı yapısından kaynaklanmaktadır.³⁵

1970' li yıllardan itibaren, çağımızın gereği olan kollektif çalışma isteği, Çorum ili iş adamalarınca benimsenmiş, ferdi teşebbüsler yerini büyük ortaklıklara ve sermaye şirketlerine devretmiştir. Dolayısıyla daha büyük yatırımlara girişebilme olanağı doğmuştur. Son zamanlarda da şahıs şirketlerinden sermaye şirketlerine doğru bir kaymanın olduğu gözlenmektedir.³⁶

1957' de üretime geçen Çorum Çimento Fabrikası, ilin sanayileşme sürecine geçişinde ilk adım olmuştur.

Çorum İli'nin ekonomik yapısını önemli ölçüde etkileyen sanayileşme çabaları, 1970-1980 yılları arasında Toprak Sanayi ile başlamıştır. Aynı dönemde ikinci önemli sektör olarak Gıda Sanayi gelişmiş ve eski un değirmenleri yerini yüksek kapasiteli un fabrikalarına bırakmıştır.³⁷

Bu iki sektörün ihtiyaçlarına paralel olarak Makina, İmalat ve Döküm Sanayi dalları da gelişmiş ve tuğla-kiremit ve un fabrikalarının makinalarını imal eden fabrikalar kurulmuştur. Bu makinalar dış ticarete konu olmaya başlamıştır.³⁸

Günümüzde artık İl'in sanayi ve yatırım alanları çok genişlemiştir. Çorum sanayii, taş ve toprak sanayiinden, gıdaya, makina, kağıt, çuval, fermuardan plastik şırıngaya, LPG dolum

³⁵ KOSGEB "Yatırım Alanlarının Tesbiti Araştırma Projesi-1" Sy.56

³⁶ T.C. Turizm Bakanlığı "Çorum İli Raporu" Sy.119

³⁷ KOSGEB "Yatırım Alanlarının Tesbiti Araştırma Projesi-1" Sy.56

³⁸ DPT "Çorum İli Raporu" Sy.14

tesislerinden, emaye, ateş tuğlası, bakır, çelik döküm, deterjan ve bilgisayar daktilo kasetine, gübre oto kaloriferi, kalorifer kazanı, elektrikli battaniyeden, konfeksiyon ve mobilyaya kadar geniş bir yelpaze içinde faaliyet göstermektedir.³⁹

Çorum'daki makina fabrikaları, toprak sanayi, un, irmik ve yem fabrikalarının makinalarını imal etmekte ve komple anahtar teslimi fabrikalar kurmaktadır.

İl'de mevcut tesisler içinde, kamuya ait olarak, özelleştirilmiş olan Çorum Çimento Fabrikası ile Çorum Yem Fabrikası'nı çıkartırsak, sadece Çorum Şeker Fabrikası ve Türkiye Süt Endüstrisi Kurumu'na ait fabrikaları sayabiliriz.

Sanayi tesisleri, merkez ilçede Çorum-Ankara ve Çorum-İskilip karayolu istikameti üzerinde toplanmıştır. İlçelerde ise Osmancık'ta tuğla-kiremit fabrikaları, Sungurlu'da muhtemlif gıda sanayi tesisleri mevcuttur.

Çorum Organize Sanayi Bölgesi il merkezine 15 km mesafede Ankara yolu üzerinde 6.000.000 m² arazinin 2.618.500 m²' lik bölümü üzerinde kurulmuştur. Organize Sanayi Bölgesi, sanayi yatırımları için bir cazibe noktası olduğu gibi kentin gelişme yönünü de belirleyen bir unsur olmuştur. Bölgede sanayi parselleri satılmakta olup, bazı parsellerde sanayi tesisleri de kurularak faaliyete geçmiştir.

³⁹ DPT "Çorum İli Raporu" Sy.13

2.2.1. KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İMALAT SANAYİ

Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi ile ilgili olarak KOSGEB (Küçük ve Orta Ölçekli Sanayii Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı) kapsamlı bir araştırma yapmış ve bu konuda ildeki sanayi kuruluşlarına bir anket uygulamıştır. Bu ankete göre;

“Toplam işletmelerin %10,7’si anonim şirket, %6,7’si limited şirket’tir. Anonim ve limited şirket oluşumu esas olarak 50 kişiden fazla eleman istihdam eden orta ölçekli işletmelerden oluşmaktadır.

Bu işletmelerin %33,6’sı 1980, %31’i 1990 ve sonrasında kurulmuştur. 1980 öncesinde kurulan işletmeler, orta ölçekli işletmelerin %39,1’ini, küçük işletmelerin büyük bölümünü, yaklaşık %38,5’ini oluşturmaktadır.

Çorum İli’ndeki işletmelerin yaklaşık %92’si tek vardiyalı üretim yapmaktadır.

İşletmelerin %54’ü geleneksel teknoloji kullanmaktadır. Geleneksel teknoloji kullanımı daha çok orta ölçekli işletmeler arasında yaygındır. Küçük ölçekli işletmelerde en yaygın teknoloji, modern teknolojiye geçiş aşamasındaki teknolojilerdir.

Çorum’da modern teknolojiye geçişi engelleyen en önemli faktörün sermaye yetersizliği olduğu belirtilmiştir. Toplam işletmelerin %66,9’u sermaye yetersizliği, %19,8’i ise talep yetersizliği nedeniyle modern teknolojiye geçemediklerini belirtmişlerdir. Sermaye yetersizliği engeli küçük işletmeler açısından daha önemli bir engel olarak değerlendirilmektedir. Küçük işletmelerde eleman yetersizliği ikinci derecede önemli

olarak değerlendirilirken, orta ölçekli işletmelerde talep yetersizliği önem kazanmaktadır.

Çorum'daki küçük ve orta ölçekli işletmelerin %81,3' ü danışmanlık hizmetlerine ihtiyaç duymaktadır. Bu ihtiyaç küçük ve orta ölçekli işletmeler açısından önemli farklılıklar göstermektedir. Ancak ihtiyaç duyulan danışmanlık hizmetlerin bakımından farklılık vardır. Orta ölçekli işletmeler en çok pazar araştırması ve kredi temini alanlarında danışmanlık hizmetine ihtiyaç duymaktadır. Küçük ölçekli işletmelerde ise bunlar yer değiştirmiştir. Küçük işletmeler en çok kredi temini konusunda danışmanlık hizmeti istemektedirler.

Çorum'daki işletmelerin %15,7'si KOSGEB' i tanımaktadır. KOSGEB'i tanıma oranı, orta ölçekli işletmelerde daha yüksektir. (%22,9)

Orta ölçekli işletmelerin %72,2'si, küçük ölçekli işletmelerin ise sadece %39,4'ü faaliyet gösterdikleri işyerlerinin büyüklüğünü yeterli bulmaktadır.

Küçük ve orta ölçekli işletmeler, işyerlerindeki alt yapı imkanlarından içme suyunu %87,1, kanalizasyon sistemini %84, elektrik enerjisini %81,4, yol durumunu ise %82,8 oranında yeterli bulmaktadır. İşletmelerin %80'i haberleşme alanında herhangi bir sorunla karşılaşmamaktadır.

Orta ölçekli işletmelerin %78,4'ünde, küçük ölçekli işletmelerin ise %96,5'inde pazarlama faaliyetleri işyeri sahibi yönetici tarafından yürütülmektedir.

Orta ölçekli işletmelerin %54,8'i yatırım teşvik tedbirlerinden yararlanmıştır.

Çorum'da görüşme yapılan küçük ölçekli işletmelerden %38,4'ü işyerini, yaptığı işe uygun bulmaktadır.

Küçük ölçekli işletmelerin %35,9'u kiralık işyerlerinde faaliyet göstermektedir. Küçük sanayi sitelerinde atölye sahibi olanlar toplamın %29,6'sını oluşturmaktadır. İşyerlerini kendisi yaptıranlar ise toplamın %26,1'i kadardır.

Küçük sanayi sitelerine taşınan işletmelerden sadece %18,5'i iş hacimlerinde artış olduğunu, %33,3' ü ise iş hacimlerinin daraldığını belirtmiştir.

Çorum'daki küçük işletmelerin %81,1'i işini kendi kurmuştur. Babasının işini devam ettirenler, toplamın %18,9'u kadardır.

Küçük ölçekli işletme sahiplerinin büyük bölümü (%92,5) çıraklıktan yetişmiştir. Meslek okullarından mezun olanlar toplam işletme sahiplerinin %4,5'ini oluşturmaktadır.

Küçük ölçekli işletme sahiplerinin yaklaşık %79,6'sı eğitime ihtiyaç duymaktadır.

İşini büyütmeyi planlayanlar, toplam işletmelerin %79,8'ini oluşturmaktadır.”⁴⁰

KOSGEB tarafından yapılan bu ankete işletmeler bu şekilde cevap vermiştir.

⁴⁰ KOSGEB “Yatırım Alanlarının Tesbiti Araştırma Projesi-1” Sy.58-61

Çorum İli'ndeki, sınayi faaliyetler diğler illerle karşılaştırıldığında küçük ve orta ölçekli imalat sanayi işletmelerinin çok sayıda sektöre dağıldığı gözlenmektedir.

Tablo-24

Çorum ili Sanayisi'nin Sektörlere Dağılımı (1993)

Sektörler	İşletme Sayısı	%
Taş ve Toprağa Dayalı Sanayi	59	20,4
Orman Ürünleri	53	18,3
Gıda Maddeleri ve İçki Sanayi	51	17,6
Metal Eşya Sanayi	32	11,1
Endüstriyel Makina ve Teçhizat	28	9,7
Mobilya Sanayi	20	6,9
Taşıt Araçları Sanayi	15	5,2
Kauçuk ve Plastik Ürünleri	9	3,1
Metal Ana Sanayi	8	2,8
Tekstil Ürünleri	4	1,4
Elektronik ve Elektrik Makinaları	4	1,4
Deri ve Deri Ürünleri	2	0,7
Kağıt ve Kağıt Ürünleri	2	0,7
Kimya Sanayi	2	0,7
TOPLAM	289	100,0

Kaynak : KOSGEB

İşletme sayısı bakımından en yoğun sektörler, toplam işyerlerinin %20,4'ünü oluşturan taş ve toprağa dayalı sanayi, %18,3'ü ile orman ürünleri sanayi, %17 ile gıda maddeleri ve içki sanayidir. İl'de faaliyette bulunan diğler sanayilerin dağılımı da Tablo-24' te gösterilmiştir.

Tablo-25

Çorum ili Sanayisi'nde Sektörlere Göre İstihdam Durumu (1993)

Sektörler	İşçi Sayısı	%
Taş ve Toprağa Dayalı Sanayi	3.862	59,8
Gıda Maddeleri ve İçki Sanayi	865	13,5
Endüstriyel Makina ve Teçh.	479	7,5
Tekstil Ürünleri	254	3,9
Metal Ana Sanayi	197	3,0
Orman Ürünleri Sanayi	176	2,7
Kauçuk ve Plastik Ürn. San.	145	2,2
Metal Eşya Sanayi	120	1,9
Mobilya Sanayi	110	1,7
Kağıt ve Kağıt Ürünleri San.	110	1,7
Taşıt Araçları Sanayi	78	1,2
Deri ve Deri Ürünleri San.	28	0,4
Elektronik ve Elektrik Makinaları	20	0,3
Kimya Sanayi	16	0,2
TOPLAM	6.460	100,0

Kaynak : KOSGEB

Çorum'da küçük ve orta ölçekli imalat sanayi işletmelerinde yaratılan toplam istihdamın %59,8'inin taş ve toprağa dayalı sanayi tesisleri tarafından yaratıldığı görülmektedir. İstihdam açısından diğer önemli sektörler; toplam işçi sayısının %13,5'inin çalıştığı gıda maddeleri ve içki sanayi, % 7,5' inin çalıştığı endüstriyel makina ve teçhizat imalatı, % 3,9' unun çalıştığı tekstil ürünleri sanayi ve % 3,0' ının çalıştığı metal ana sanayiidir. Diğer sanayi kollarındaki istihdamın da nasıl oluştuğu Tablo-25' te gösterilmiştir.

Çorum'da küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerinin ilçelere göre dağılımı incelendiğinde, mevcut kuruluşların sayısal olarak % 62,3 gibi büyük bir bölümünün merkez ilçede toplandığı, bunu % 11 ile Sungurlu ve % 8 ile Osmancık ilçelerinin izlediği görülmektedir. Küçük ve orta ölçekli işletmelerin diğer ilçelere dağılımı ise Tablo-26' da gösterilmiştir.

Tablo-26
Çorum İli Sanayisi'nin İlçelere Dağılımı (1993)

İlçeler	İşletme Sayısı	%	İşçi Sayısı	%
Merkez	180	62,3	5.265	81,5
Sungurlu	32	11,0	180	2,8
Osmancık	23	8,0	778	12,0
İskilip	21	7,3	98	1,5
Kargı	19	6,6	72	1,1
Bayat	8	2,8	31	0,5
Mecitözü	6	2,0	36	0,6
TOPLAM	289	100,0	6.460	100,0

Kaynak : KOSGEB

Çorum İli'nde küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerinin ilçeler itibarı ile sektörel dağılımı incelendiğinde tüm sanayi kollarının merkez ilçede yoğunlaştığı görülmektedir. Osmancık ilçesi taş ve toprağa dayalı sanayi tesisleri, Sungurlu, Kargı ve İskilip ilçeleri ise orman ürünleri sanayi tesisleri açısından zengindir. Sektörlerin diğer ilçelere dağılımı Tablo-27' deki gibi oluşmaktadır.

Tablo-27

Çorum İli Sanayi Dallarının İlçelere Göre Dağılımı (1993)

Sektörler	Merkez	Sungurlu	Osmancık	İskilip	Kargı	Bayat	Mecitözü	Toplam
Taş ve Topr. San.	44	1	13	--	--	--	1	59
Gıda Mad. İçki San.	28	4	6	3	6	2	2	51
Endüst. Makina San.	26	--	2	--	--	--	--	28
Tekstil Ürünleri	4	--	--	--	--	--	--	4
Metal Ana Sanayi	8	--	--	--	--	--	--	8
Orman Ürn. San.	21	13	2	7	8	3	--	53
Plast. Ürün. San.	7	2	--	--	--	--	--	9
Metal Eşya Sanayi	12	2	--	9	3	2	3	31
Mobilya Sanayi	16	3	--	--	1	--	--	59
Kağıt Ürn. San.	1	1	--	--	--	--	--	2
Taşıt Araçları. San.	8	5	--	--	1	1	--	15
Deri Ürünleri San.	--	--	--	2	--	--	--	2
Elektronik Mak. San.	3	1	--	--	--	--	--	4
Kimya Sanayi	2	--	--	--	--	--	--	2
TOPLAM	180	32	23	21	19	8	6	289

Kaynak : KOSGEB

2.2.2. KÜÇÜK SANATLAR VE KÜÇÜK SANAYİ SİTELERİ

Çorum ilinde sanayinin kurulması ve gelişmesi için “Kuluçkalık” görevi yapan küçük ölçekli sanayi kuruluşları, oldukça eski bir geçmişe sahiptir. Bu sanayi kuruluşları istihdam ve katma değer yaratma yönündeki katkıları dolayısıyla önemlidir.⁴¹

⁴¹ KOSGEB “Yatırım Alanlarının Tesbiti Araştırma Projesi-1” Sy.66

İl'de küçük sanatlar ve küçük ölçekli sanayi kuruluşlarının ilk yerleşmesi Kale civarında olmuştur. Zamanla kent içinde kalan bu bölgede bugün sadece bakırcılar ve sobacılar kalmıştır.

Çorum'da küçük ölçekli sanayinin yoğunlaştığı ikinci bölge, 1963 yılında sanayicilerin kendi imkanları ile inşaa ettikleri Hıdırlık mevkiindeki küçük sanayi sitesi olmuştur.

Bugün kent merkezi ile bütünleşmiş bulunan bu alanda yaklaşık 1.200 küçük ölçekli işyeri bulunmaktadır. Özellikle taşıt tamir fonksiyonu çok gelişmiş ve tecrübeli bir işgücü oluşmasına neden olmuştur. Sitedeki işyerlerinde yaklaşık 3.000 kişiye iş imkanı sağlanmıştır.⁴²

Çorum'da küçük ölçekli sanayi kuruluşlarının gelişimi ve ihtiyaçları dikkate alınarak 756 işyerini kapsayan yeni bir küçük sanayi sitesi kurulmuş ve Hıdırlık mevkiinde faaliyet gösteren sanayicilerin büyük bir kısmının bu siteye taşınmaları planlanmıştır.

Ancak, küçük sanayi sitesinin 380.000 m²' yi bulan iç yollarının asfalt kaplaması ile Çorum-Ankara karayolu bağlantısının henüz yapılmamış olması nedeniyle sanayicilerin siteye taşınmaları gecikmektedir.

İlçelerde sadece Sungurlu ve İskilip'te küçük sanayi sitesi bulunmaktadır. Üst yapı inşaatları 1993 yılında tamamlanmış olan bu sitelerde alt yapı sorunları henüz giderilmediği için sanayicilerin çoğu taşınamamıştır.

⁴² KOSGEB "Yatırım Alanlarının Tesbiti Araştırma Projesi-1" Sy.66

Sözü edilen küçük sanayi sitelerinde toplam 1.266 işyeri tamamlanmıştır. Yatırım programına teklif edilenlerin işyeri sayısı 600' ü bulunmaktadır.⁴³

Bu sanayi siteleri hakkında Tablo-28' deki bilgiler yer almaktadır.

Tablo-28
Çorum İli'ndeki Küçük Sanayi Siteleri (1993)

Faaliyette Olanlar	Başlama ve Bitiş	İşyeri	İçeriği
	Tarihi	Sayısı	
Çorum Küçük S.S.	1972-1994	756	Sosyal Tesis ve Çıraklık Okulu
Sungurlu Küçük S.S.	1984-1994	296	Sosyal Tesis ve Çıraklık Okulu
İskilip Küçük S.S.	1984-1994	214	Sosyal Tesis
TOPLAM		1.266	
<u>Yatırım Programına Teklif Edilenler</u>			
Kargı Küçük S.S.	1993-1995	100	Sosyal Tesis
Bayat Küçük S.S.	1993-1995	100	Sosyal Tesis
Osmancık Küçük S.S.	1993-1996	200	Sosyal Tesis ve Çıraklık Okulu
Alaca Küçük S.S.	1993-1996	200	Sosyal Tesis ve Çıraklık Okulu
TOPLAM		600	

Kaynak : KOSGEB

Faaliyette olanlardan Çorum Küçük Sanayi Sitesi'nin kuruluş yeri Yaydığin Kırı mevkiidir. 1993 yılında hizmete girmiştir. Toplam

⁴³ KOSGEB "Yatırım Alanlarının Tesbiti Araştırma Projesi-1" Sy.67

756 işyeri mevcuttur. Sözkonusu işyerlerinden, 82 adedi 40 m², 152 adedi 230 m², 250 adedi 150 m², 272 adedi ise 288 m²' dir. Çorum Küçük Sanayi Sitesi'nde, demirci, marangoz, dökümcü, oto tamircisi, sobacı, mobilyacı, bakırcı ve yedek parçacı meslek grupları faaliyette bulunmaktadır.

Dahili yol şebekesinin kaplanması, haberleşme, su, kanalizasyon, ve çöp toplama gibi sorunları mevcuttur. Dahili yol şebekesi (380.000 m²) henüz asfalt kaplama yapılmadığı için sanayici siteye taşınmak istememektedir. Dolmuş, otobüs gibi toplu taşıma araçları da buraya çalışmamakta ve müşterilerin siteye gelmeleri zorlaşmaktadır. Sadece mobilyacı ve marangoz esnafı siteye taşınmıştır. Bunlar da şehir merkezindeki atölyelerini yine muhafaza etmekte ve böylece müşterileri ile ilişkilerini sürdürebilmektedirler. Ayrıca siteye Ankara yolundan giriş-çıkışı sağlayacak olan bağlantı yolu da henüz yapılmamıştır.⁴⁴

Faaliyette bulunan Sungurlu Küçük Sanayi Sitesi'nin kuruluş yeri Sungurlu-Çorum yolu 3.km'sidir. Hizmete giriş tarihi 1994'tür. Toplam 296 işyeri mevcuttur. Söz konusu işyerlerinin 28 adedi 100 m², 239 adedi 150 m², 29 adedi 200 m²' dir. Başlıca faaliyette bulunan meslek grupları, tornacı, mobilyacı, sobacı, marangoz, demirci ve oto tamirciliğidir. Dahili yol şebekesinin asfalt kaplaması yapılmamıştır. Ayrıca haberleşme ve ulaşım imkanları henüz sağlanmamıştır. Atölyelerin dahili elektrik şebekeleri, boya, cam v.b. gibi işler inşaat ihalesine dahil edilmediği için sanayiciler tarafından yapıma durumu ortaya çıkmıştır.

Faaliyette bulunan diğer bir küçük sanayi sitesi de İskilip Küçük Sanayi Sitesi'dir. Kuruluş yeri İskilip-Çorum yolu 7. km' dir.

⁴⁴ KOSGEB "Yatırım Alanlarının Tesbiti Araştırma Projesi-1" Sy.69

1994 tarihinde hizmete girmiştir. Toplam 214 işyeri mevcuttur. Bu iş yerlerinden 24 adedi 30 m², 62 adedi 60 m², 16 adedi 90 m², 96 adedi 120 m², 10 adedi 190 m², 6 adedi 500 m²'dir. Faaliyette bulunan başlıca meslek grupları, doğramacı, oto tamircisi, marangoz, tornacı, demirci ve bakırcı meslek gruplarıdır. Üst yapı inşaatları tamamlanmıştır. Fakat alt yapılar üyelerden sağlanacak aidatlardan yapılacağından gecikmiştir. Alt yapı yatırımlarının, bu şekilde yapılması zordur ve uzun zaman alacaktır. Yatırımların tamamlanması için alt yapı kredisine ihtiyaç vardır.⁴⁵

Ayrıca İl'de büyük ölçekli 3 adet kuruluş mevcuttur. Bunlardan birincisi Çorum Şeker Fabrikası olup (Ankara yolu 9.km) günlük üretimi 800 tondur. İkinci olarak Çorum Çimento Fabrikası yer almaktadır. Bu fabrika da özelleştirilmiş olup, kapasitesi yıllık 445.000 tondur. Üçüncü olarak ise Çopikas Kağıt Sanayi İl'de faaliyette bulunmaktadır. Bu fabrikanın da yıllık üretimi 31.000 tondur.

2.2.3. YAN SANAYİ POTANSİYELİ

Yan sanayi, ana sanayiler için parça ve malzeme üreten, ana sanayi ile çoğu zaman merkez çevre ilişkileri içinde bulunan ve tamamlanmış ürün şeklinde nihai tüketiciye değil, ara girdi arzı şeklinde endüstriler arası talebe yönelen kuruluşlardır.⁴⁶

Çorum'da yan sanayinin varlık nedenini oluşturacak ana sanayi konumunda işletme yoktur. Büyük sanayi kuruluşu olarak Şeker ve Çimento Fabrikaları vardır. Söz konusu işletmelerde uygulanan üretim teknolojileri, dışarıdan alınacak bir yarı mamul veya

⁴⁵ KOSGEB "Yatırım Alanlarının Tesbiti Araştırma Projesi-1" Sy.70,71

⁴⁶ KOSGEB "Yatırım Alanlarının Tesbiti Araştırma Projesi-1" Sy.72

aramasının kullanımını gerektirmemektedir. Dolayısıyla bir montaj fabrikası gibi yan sanayi talebinden ve potansiyelinden söz edilmesi mümkün değildir.

Ancak üretim ve bakım onarım sırasında ortaya çıkan muhtelif makina parçası ihtiyacı ile ambalaj malzemesi ihtiyaçları, küçük ve orta ölçekli işletmeler için bir potansiyel oluşturabilir. Çorum'da taşıt tamir fonksiyonu çok gelişmiştir. Sayıları 1.000'e ulaşan küçük atölyelerde tamir, bakım işleri yapılmaktadır. Hatta çevre illerden bile özellikle kamyonlarla ilgili tamir işleri için Çorum'a talep olduğu ve Çorum'daki tecrübeli işletmelerin tercih edildiği gözlenmektedir.⁴⁷ Bu nedenle mevcut bakım onarım atölyeleri, otomotiv yan sanayi için önemli bir potansiyel oluşturabilir. Ancak bunun için otomotiv ana sanayi kuruluşlarının dikkatlerinin çekilmesi ve bunun için gerekli çalışmaların bir an evvel başlatılması gerekmektedir.

Anlaşılacağı üzere mevcut büyük sanayi kuruluşları ile küçük ve orta ölçekli sanayi işletmeleri arasında, yan sanayi ilişkilerinde belirgin özellik olan merkez-çevre ilişkisi kalıbı yoktur.

Dolayısıyla büyük işletmelere mal vermek isteyen ve sert bir rekabet yapısı içinde bulunan çok sayıda yan sanayi kuruluşuna karşılık, alıcıların tek ya da az sayıda olması, ana sanayi ve yan sanayi kuruluşları arasındaki ilişkinin tamamlayıcılıktan çok alıcıların söz sahibi olduğu bir yapıya dönüştüğünü ortaya koymaktadır.⁴⁸

⁴⁷ KOSGEB "Yatırım Alanlarının Tesbiti Araştırma Projesi-1" Sy.72

⁴⁸ KOSGEB "Yatırım Alanlarının Tesbiti Araştırma Projesi-1" Sy.73

Yan sanayi potansiyeli oluşturan ana sanayiler arasında, otomotiv ve madeni eşya sanayi sektörleri başta gelmektedir. Ancak Türkiye’de bu sektörlerin yanı sıra inşaat sektörünün oluşturduğu yan sanayi potansiyeli de oldukça yüksek ve önemlidir.

Burada hemen belirtmek gerekir ki otomotiv ve madeni eşya sanayileri ile inşaat sektörü arasında çok önemli farklılıklar vardır. Bunların yan sanayi ilişkileri de farklıdır.

İnşaat sektörü ile inşaat malzemeleri üreten sanayi kuruluşları arasında merkez-çevre ilişkisi yoktur. Çok sayıda inşaatçının alıcıları oluşturduğu piyasada çok sayıda satıcı bulunmaktadır. Bununla birlikte, özellikle taşıma maliyetlerine duyarlı olan cam, tuğla, kiremit, kereste, doğrama, standart mobilyalar, fayans,karo, parke, çivi, boya, alçı, yalıtım ve hırdavat malzemeleri, sıhhi tesisat malzemeleri, mobilya aksesuarları, elektrik tesisat malzemeleri, yer döşeme elemanları, ayna, avize gibi yüzlerce kalem malzemeye önemli ölçüde talep olmaktadır.

Bölge veya il düzeyinde düşünüldüğünde, yukarıda belirtilen ve inşaat sektörüne yan sanayi olabilecek alt sektörlerinin her birinin son derece önemli ve dinamik görece üstünlüğü olduğu anlaşılmaktadır.

Diğer illerde olduğu gibi Çorum ve ilçelerinde de konut yapı kooperatifleri tarafından yapılan toplu konut inşaatları, yan sanayi kuruluşları için önemli bir potansiyel oluşturmaktadır.⁴⁹

⁴⁹ KOSGEB “Yatırım Alanlarının Tesbiti Araştırma Projesi-1” Sy.73

2.2.4. ÇORUM ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ

1975 yılından itibaren Çorum'da başlayan sanayi hareketlerini daha da arttırmak, sanayicilere alt yapı imkanlarını sunmak amacı ile 1977 yılında İl Özel İdaresi, Çorum Belediyesi ve Çorum Ticaret ve Sanayi Odası tarafında bir Müteşebbis Teşekkül meydana getirilmiştir. Böylece organize sanayi bölgesi kurma faaliyetleri başlamıştır. Yatırıma Sanayi ve Ticaret Bakanlığı da Fon Kredisi ile destek sağlamıştır.

Çorum Organize Sanayi Bölgesi'nin Çorum-Ankara karayolunun 12. km' sinde 3.500 dönüm arazi üzerinde kurulması için 1980 yılına kadar arsa iktisabı, proje çalışmaları devam etmiştir. 1980 yılında alt yapı, 1981 yılında da sosyal tesislerin ihaleleri yapılarak inşaatlarına başlanmıştır.

Bugün bölgenin yol, su, kanalizasyon ve pis su, AG ve OG enerji şebekeleri ile idare binası, lojmanlar, çırak okulu, dispanser, banka, haberleşme, lokanta, garaj, bakım-onarım ve kreş binalarından oluşan sosyal tesislerin inşaatları tamamlanmıştır. Böylece Çorum Organize Sanayi Bölgesi Karadeniz ve İç Anadolu Bölgesi'nde örnek olarak gösterilen, bir anda sanayicilerin dikkatini çeken Çorum'un en önemli yatırımını haline gelmiştir.

Organize sanayi bölgesinde 86 adet sanayi parseli mevcut olup, 46 parsel sanayicilere tahsis edilmiştir. Bölgede arsa tahsisi yapılan sanayicilerden 26' sı tesislerini tamamlayarak üretime geçmiştir. 16 sanayici tesislerinin inşaatına devam etmekte, 4 sanayici de tesislerinin projesini hazırlamaktadırlar.

Bölge parsellerinin özel ve kamu kuruluşlarına tahsisleri devam etmekte olup, her türlü yatırım kolaylığı sağlanılmaktadır. Çorum “İkinci Derecede Kalkınmada Öncelikli Yöre” statüsünde olduğundan, 31 Aralık 1988 tarihli 20036 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan 88 / 13654 sayılı kararname uyarınca, Çorum Organize Sanayi Bölgesi’nde yapılacak teşvik belgeli yatırımlar da birinci derecede kalkınmada öncelikli yöre teşviklerinden yararlandırılmaktadır. (EK-2)

Bölge müdürlüğü tarafından, sanayicilerin ihtiyacı olan elektrik su ve alt yapı hizmetleri verilmekte ve sanayicilere kolaylıklar sağlanılmaktadır.

Ayrıca kentten bölgeye toplu taşıma hizmeti verilmektedir. Çorum Organize Sanayi Bölgesi’ndeki kuruluşlar, çivi, mobilya, çelik döküm, plastik ambalaj ve elektrikli daktilo kasetleri imalatı gibi üretim de bulunan kuruluşlardır. Bölgenin % 85’i alt yapı tamam olmasına rağmen boştur.

2.3. MADENCİLİK SEKTÖRÜ

Çorum ili yer altı kaynakları bakımından pek zengin sayılmaz. Ancak kayda değer olarak linyit kömürü, alçı taşı (jips), kalker, kalsit, betonit, traş taşı, krom, demir ve mermer gibi maden ve mineral yatakları mevcuttur.

Özellikle kömür işletmeleri Osmançık, Bayat, Dodurga ve İskilip ilçelerinde toplanmıştır. Dodurga-Alpagut çeresinde yoğunlaşan ve

37 milyon ton civarında olduğu tahmin edilen linyit rezervleri,.Türkiye Kömür İşletmeleri'ne bağlı Dodurga-Alpagut Linyit İşletmesi tarafından işletilmektedir. Ayrıca özel sektör kuruluşları da kömür çıkarımı konusunda faaliyet göstermektedir.⁵⁰

Sungurlu ilçesindeki bentonit rezervleri, 400.000 ton civarında olup özel sektöre ait bir kuruluş tarafından değerlendirilmekte ve öğütülerek satılmaktadır. Ayrıca Sungurlu ilçesinde krom yatakları da bulunmakta ve bu maden de yine özel kuruluşlar tarafından çıkarılmaktadır.

Çorum İli'ndeki linyit kömürü çıkarımı ile, Çorum'un ihtiyacı karşılandığı gibi civar illere de kömür sevkiyatı yapılmaktadır (Yıllık kömür üretimi yaklaşık 400.000 ton civarındadır).⁵¹

Çorum İli'nde faaliyet gösteren mermer ocaklarının maden kanunu hükümlerine göre, ruhsatları varsa da, mermer damarları işlenmesini zorlaştırdığından faaliyetleri kısıtlı olarak sürdürülmektedir.

Özel girişimcilerce işletilen küçük rezervli bakır, manganez, amyant, antimon, alçı taşı ve demir madenleri de vardır.

Ayrıca ilde Tekel Genel Müdürlüğü 'ne bağlı 5 kaynak tuzlası mevcuttur.

⁵⁰ T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Çorum İl Müdürlüğü
"1993 Yılı Ekonomik ve Ticari Durum Raporu" Sy.21

⁵¹ KOSGEB "Yatırım Alanlarının Tesbiti Araştırma Projesi-1" Sy.43

2.4. HİZMETLER SEKTÖRÜ

Çorum' daki hizmetler sektörüne dahil edebileceğimiz, Turizm, Ticaret ve Bankacılık ve Ticarete Yardımcı Kuruluşlar'ı müteakip konularda ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

2.4.1. TURİZM

Çorum ili tarihi ve kültürel açıdan M.Ö. 5000' lerden günümüze değin uzanan 7000 yıllık bir geçmişe sahiptir. Sırasıyla Yontma Taş, Bakırtaş, İlk Tunç Çağı, Asur Ticaret Kolonileri, Hitit, Frig, Roma, Galata, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerini yaşamıştır. 1075' te Danişment Ahmat Gazi tarafından Türk yönetimine geçirilmiştir. Kısa bir süre sonra yöre Oğuzların Alayuntlu Boyu'ndan ÇORUMLU Oymağının başı İlyas Bey'in yönetimine bırakılmış ve il "Çorumlu" adıyla anılmaya başlanmıştır. Daha sonra "lu" eki atılmış ve bugünkü halini almıştır. Bu süre içinde Türkleşmiş ve Müslümanlaşmıştır.⁵²

Çorum İli, Hitit'in başkenti Boğazköy, Alacahöyük, Eskiypar, Kuşsaray, Pazarlı, Kalınkaya, Bütet v.s. gibi zengin tarihi kalıntıları ile Tarih Turizmi'nde Anadolu'nun odak noktasıdır.

Özellikle Boğazköy (Hattuşaş) ve Alacahöyük, turistlerin yoğun ilgisini çekmekte ve her yıl yaklaşık 50-60 bin kişi tarafından günübirlik ziyaret edilmektedir.

⁵² T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Çorum İl Müdürlüğü
"1993 Yılı Ekononmik ve Ticari Durum Raporu" Sy.46

Coğrafi konum itibarı ile de İç Anadolu Bölgesi'ni Karadeniz Bölgesi'ne bağlayan, Doğu Anadolu Bölgesi'ni batıya bağlayan yol güzergahı üzerinde bulunması, Çorum turizmini olumlu yönde etkileyen unsurlar arasındadır.⁵³

İldeki ticaret ve sanayi faaliyetlerinin de yoğun olması nedeni ile bir turizm talebi oluşmaktadır. Ayrıca İl, Yayla Turizmi (Kargı Yaylası, Abdullah Yaylası, Bayat Kunduzlu ve Kuşça Çimeni Yaylaları, İskilip Yaylaları), Av Turizmi (Kurt, Yaban Domuzu, Bildırcın, Keklik, Tavşan, Çulluk, Ördek, Kaz, Balık avları), Sağlık ve Dağ Turizmi, Gençlik ve Kongre Turizmi'ne de elverişlidir.

İl Turizm Müdürlüğü'nden elde edilen verilere göre, 25.795 adet envanterli tarihi eser olup, 1992 yılına göre eser sayısında 1993 yılında eser sayısında 419 adet artış olmuştur. Son dört yılda Çorum İli'nin yaşadığı turizm hareketliliği aşağıda Tablo-29' da gösterilmiştir.

Tablo-29
Çorum İli Turizm Hareketliliği (1993)

Yıllar	Yerli Turist	Yabancı Turist	Toplam
	Sayısı	Sayısı	
1991	60.688	17.962	78.650
1992	104.267	35.286	139.553
1993	91.306	29.573	120.879
1994	65.515	14.013	73.528

Kaynak : İl Turizm Müdürlüğü İstatistikleri

⁵³ KOSGEB "Yatırım Alanlarının Tesbiti Araştırma Projesi-1" Sy.94

Ayrıca Çorum ili ve ilçelerinde uluslararası ve mahalli festival ve panayır etkinlikleri düzenlenmektedir. Bunlar; Uluslararası Çorum Hitit Fuar ve Festivali, Mecitözü Ayçiçeği Festivali, Kargı Panayırı, Osmancık Panayırı, İskilip Tanıtım ve Kültür Festivali, Bayat Tanıtım ve Kültür Festivali, Geleneksel Sungurlu Festivali, Demirşeyh Lahana Festivali.

Çorum'da Turizm İşletme Belgeli 5 otel, Belediye Belgeli 27 otel ve konaklama tesisi mevcuttur.

Ayrıca, İl'de Türk Hava Yolları'nın temsilciliği de bulunmaktadır.

2.4.2. TİCARET

Çorum'da üretilen tarım ürünlerinin yanısıra çimento ve tuğla-kiremit gibi sanayi mamulleri, ticaret hayatının da gelişimini sağlamıştır. Artan ulaşım ve iletişim imkanları, Çorum'un ulusal ve uluslararası pazarlara erişebilirliğini kolaylaştırmıştır.

Çorum ilinde üretilen buğday, pirinç, bulgur, nohut, mercimek, fiğ ve arpa gibi tahıllarla, canlı hayvan ve hayvansal ürünler, Karadeniz Bölgesi, Orta Anadolu, İstanbul ve yurt dışına pazarlanmaktadır.

İl'deki ticaret borsasında hububat, bakliyat, yağlı tohumlar, hayvansal yağlar, kuru ve yaş meyveler ve çeşitli gıda maddeleri işlem görmektedir.

Çorum'da ülke çapında ün sağlayan konulardan birisi de Çorum Leblebisi'dir. Çoğunlukla Leblebiciler ve Kuruyemişçiler Odası'nda birleşmiş küçük girişimciler tarafından (105 adet ticarethaneden oluşmakta ve 27' si imalat yapmaktadır.) ticareti gerçekleştirilmektedir. Son zamanlarda ise kooperatif çatısı altında toplanarak üretilen Çorum Leblebisi, yılda 1.500 ton üretilmekte olup, bunun 1.000 tondan fazlası kent dışına sevkedilmektedir. Leblebinin hammaddesi olan nohutun, İl içindeki üretimi ve kalitesi yeterli olmadığından, gerekli nohut çevre illerden (Kütahya) sağlanma yoluna gidilmektedir.

Çorum Un'u da leblebisi gibi tanınmış ve beğenilen bir mamuldür. Bu un yurtiçi ve yurtdışına gönderilmekte olup, yıllık üretim 500.000 ton civarındadır.

Tavukçuluk ve yumurtacılığında önem kazandığı Çorum'da, ülke yumurta üretiminin % 15' i karşılanmaktadır. Günlük yumurta üretimi 3.000.000 adettir. Ayrıca Türkiye pirinç üretiminin de % 18'i Çorum'da gerçekleştirilmektedir. Bu da yaklaşık 35.000 ton / yıl olarak gerçekleşmektedir.⁵⁴

İl dışına satılan sanayi mamulleri arasında tuğla-kiremit ve toprak sanayi makinaları, elektrik malzemeleri, soba, termosifon, oto kaloriferi, elektrikli battaniye gibi ürünler sayılabilir.

Çorum tuğla-kiremit üretimi, ülke üretiminin % 20' sini yalnız başına sağlamakta ve ülkenin en kaliteli üretimini gerçekleştirmektedir.

⁵⁴ T.C. Turizm Bakanlığı "Çorum İli Raporu" Sy.122

1950 yılından itibaren Çorum Yarı Açık Cezaevi'nde 300-400 kadar hükümlü tarafından 94 adet tezgahta yapılan Sivas ve Hereke tipi halılar da, küçük çapta üretilmesine rağmen, Çorum'un önemli ekonomik faaliyetlerindedir.⁵⁵

Buna karşılık il dışından alınan mallar, akaryakıt, oto ve yedek parçaları, bitkisel yağlar manifatura ve tuhafiyeye, dayanıklı tüketim malları, elektrikli ev eşyaları ve makineler, elektirik malzemeleri, tuğla-kiremit dışında inşaat malzemeleri, makarna, bisküvi, şeker ve benzeri mallardan oluşmaktadır.

2.4.2.1. İHRACAT

Çorum son yıllarda ihracat konusunda önemli derecede yol katetmiştir. 1992-1994 ve Ocak-Şubat 1995 dönemi itibarı ile ihracat miktarları ve ürünlerin ilin toplam ihracatı içindeki payı Tablo-30-31-32-33'de gösterilmiştir.

Tablo-30
Çorum İli İhracatı (1992)

Ürün	Ülke	Değer (000\$)	Oranı (%)
Konserve vb.	Almanya	2.803	67,2
Diş Açma Makn.	S.Arabistan	565	13,5
Ağaç Parke vb.	Avusturya	448	10,7
Öğütücü Maknalar	Belçika-Lüksb.	123	2,9
Makina Aksamı	Yunanistan	82	2,0
Gömlek	Almanya	62	1,5
Diğer		85	2,0
Toplam		4.168	100,0

Kaynak :DTM İstatistikleri

⁵⁵ T.C. Turizm Bakanlığı "Çorum İli Raporu" Sy.122

Tablo-31
Çorum ili İhracatı (1993)

Ürün	Ülke	Değer (000\$)	Oranı (%)
Leblebi	Almanya	230	5,0
Tahin Helvası	Almanya	222	4,9
Sade Makrn., Ekm. Unu	Almanya	220	4,8
Domates Konservesi	Avusturya	215	4,7
Çorba	Almanya	197	4,3
Tarım İşleme Makn.	Lübnan-İtalya	178	3,9
Fasulye	Almanya	173	3,8
Petek Bal	Almanya	172	3,8
Bulgur	Almanya	162	3,5
Kırmızı Mercimek	Almanya	153	3,3
Yeşil Zeytin Konserve	Almanya	148	3,2
Bisküvi	Almanya	143	3,1
Diğer		2.354	48,7
Toplam		4.567	100,0

Kaynak :DTM İstatistikleri

Tablo-32
Çorum İli İhracatı (1994)

Ürün	Ülke	Değer (000\$)	Oranı (%)
Leblebi	Almanya	4.223	39,2
Gömlek	Hollanda	1.891	17,4
Klinker	ABD	1.768	16,4
Öğütücü Makina	ABD	1.601	14,8
Buğday Unu	Gürcist.-Azerb.	718	6,7
Yumurta	Gürcistan	330	3,1
Diğer		246	2,3
Toplam		10.777	100.0

Kaynak :DTM İstatistikleri

Tablo-33
Çorum İli İhracatı (1995 Ocak-Şubat)

Ürün	Ülke	Değer (000\$)	Oranı (%)
Pekmez	Almanya	986	45,8
Gömlek	Hollanda	744	34,5
Makrn. Buğday Unu	Gürcistan	161	7,5
Öğütücü Makinalar	ABD	130	6,0
Buğday Unu	Gürcst.-Azerb.	72	3,4
Yumurta	Gürcistan	54	2,5
Diğer		7	0,3
Toplam		2.147	100,0

Kaynak :DTM İstatistikleri

Tablolardan da görülebileceği gibi, Çorum ilinden yapılan ihracatın büyük bir bölümü tarım ürünü ağırlıklıdır. Ancak tarım ürünlerinin yanında taş, toprak ve gıda sanayi ile ilgili makina ihracatı da dikkate değer bir durumdadır. İl'de mevcut bulunan gömlek üretimi nedeniyle gömlek ihracatı da il ihracatında önemli yer tutmaktadır. İl potansiyelinin yüksek olduğu yumurta da belirli bir miktarda ihraç edilmeye başlanmıştır.

İhracatın yapıldığı ülkeler dikkate alındığında yoğunluğun Avrupa ülkelerinde olduğu gözlenmektedir. Son iki yıl içinde, ABD'ye öğütücü makina ihracatı gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Ayrıca, Gürcistan ve Azerbaycan gibi komşu ülkelere de yumurta ve buğday ihracatı yapılmaktadır.⁵⁶

⁵⁶ Orta Anadolu İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği
"Çorum İli Raporu" Sy.12

2.4.2.2. İTHALAT

Çorum ili'nde ithalat, ihracata nazaran çok daha azdır. 1992 yılında 2,5 Milyon dolar, 1993'te 3,8 Milyon dolar olan ithalat, 1994 yılında 4,3 Milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Çorum ili ithalatı değer ve ürünler itibarı ile Tablo-34' teki gibi oluşmuştur.

Tablo-34
Çorum İli İthalatı (1994)

Ürün	Değer (000\$)
Makina (Maden, Toprak San.)	952
Bez Ayağı (Tekstil)	664
Cerrahi İğneler	373
Kraft Kağıt	352
Kauçuk Hijyenik Eşya	293
Makina (Toprak Sanayi)	253
Ateş Tuğlası	229
Ambalajlama Makinası	211
Elektirikli Makinalar	119
Plastik Levha	113
Cam Bilya	81
Plastik, Polistren	78
Plastik Emdirilmiş Mensucat	67
Makina (Kimya Sanayi)	56
Mensucat	55
Cam Boru	51
Civciv	50
Diğer	326
Toplam	4.353

Kaynak :DTM İstatistikleri

Çorum İli ithalatı incelendiğinde, büyük bir bölümünün makina ve imalat sanayiine ait olduğu görülmektedir. Tekstil ithalatı ikinci, kimyasal madde ithalatı da üçüncü sırada yer almaktadır.

İthalatın yapısı, İl’de çoğunluğu oluşturan toprak ve gıda sanayiinin makina ihtiyaçlarının ithalatla karşılandığını göstermektedir. Aynı şekilde tekstil sektörü de makina ihtiyaçlarını ithalatla sağlamaktadırlar. İl’de bulunan bir kaç tıbbi alet fabrikası da ithalatın % 15’ inden fazlasını gerçekleştirmektedirler. 1994 yılı itibarı ile ihracatın ithalatı karşılama oranı da % 247,5 gibi yüksek bir yüzdeyle gerçekleşmiştir.⁵⁷

2.4.2.3. ŞİKETLER VE TİCARETE YARDIMCI KURULUŞLAR

Çorum İli’nde faaliyet gösteren şirketlerin türü ve sayıları Tablo-35’ teki gibidir. İl’de varolan şirketler arasında en fazla olanı Limited Şirketlerdir. Daha sonra sırasıyla, anonim ve kolektif şirketler gelmektedir.

Tablo-35
Çorum İli’nde Şirketleşme Durumu

Şirketin Türü	1992	1993
Anonim Şirket	162	166
Limited Şirket	578	632
Kollektif Şirket	56	57
Holding	1	1

Kaynak : Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü İstatistikleri

⁵⁷ Orta Anadolu İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği
“Çorum İli Raporu” Sy.13

Ayrıca çeşitli meslek kollarını bünyesinde toplayan 1 adet Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği ile buna bağlı 52 adet oda bulunmaktadır.

1993 yılı sonu itibarı ile il merkez ve ilçelerindeki sicile kayıtlı esnaf ve sanatkarların sayısı 25.144 olarak belirlenmiştir.

İl'de ticarete yardımcı kuruluşların arasında, Mayıs 1995' te faaliyetlerine başlayan Orta Anadolu İhracatçıları Birliği' ni Çorum Büro'sunu sayabiliriz. Büro, büyük ihracat potansiyeli olan Çorum'un ihracatının arttırılması için gereken faaliyetler üzerinde çalışmalarına başlamıştır.

Ayrıca, 1993 yılında da Çorum Gümrük Müdürlüğü hizmete açılmıştır. Bunda da tabiidir ki Çorum İli'nin son yıllarda yapmış olduğu çok yönlü atılımların payı büyüktür.

İl' de TSE'nin de (Türk Standartları Enstitüsü) bir şubesi bulunmaktadır. Kuruluş, ilde gerçekleştirilen üretimin kalitelendirilmesi üzerine çalışmalar yapmakta ve yakında dahil olacağımız AB ile Gümrük Birliği'ne Çorum'u hazırlamaktadır.

Çorum'da bir tanesi merkez ilçede, iki tanesi de diğer ilçelerde olmak üzere (Alaca ve Sungurlu Sanayi ve Ticaret Odaları) üç tane Ticaret ve Sanayi odası bulunmaktadır. Merkez ilçedeki Sanayi ve Ticaret Odası'na kayıtlı firma sayısı 3.024 olarak tesbit edilmiştir. Ayrıca ilde 10 adet Ziraat odası da faaliyetlerini sürdürmektedir.

Merkez, Alaca ve Sungurlu ilçelerinde olmak üzere üç adet Ticaret Borsası mevcuttur.

Çorum İli merkez ilçede, Ticaret ve Sanayi Odası'na kayıtlı tüzel kişiye ait 10 tane ve gerçek kişiye ait 30 tane Sigorta Acentası ve Şirketi bulunmaktadır. Bunların toplam sermayesi 395.000.000 TL olarak saptanmıştır.⁵⁸

Çorum il ve ilçelerinde 50 tane banka şubesi mevcuttur. Bunların 14 tanesi Merkez İlçe'de bulunmaktadır. Mayıs 1995'te ilin tek kambiyo servisine sahip olan Esbank şubesini açmış, buna karşılık Garanti Bankası'da şubesini kapatmıştır. İl'de kambiyo servisi bankanın olmaması, ihracat ve ithalatta ödeme ve tahsilat konusunda zorluklarla karşılaşılmasına neden olmaktadır.

Bu bankalardaki toplam mevduatın % 70'ini tasarruf, % 30'unu da ticari mevduat oluşturmaktadır. Toplam banka kredilerinin 1991 yılında fert başına düşen kredi büyüklüğüne göre sıralamasında Çorum 32. sırada yer almıştır.⁵⁹

3. GİRİŞİM, YATIRIM VE TEŞVİKLER

Özellikle son yıllarda sanayileşme çabalarının yoğunlaştığı Çorum ili'nde, Organize Sanayi Bölgesi'nin kurulması ile bu yöndeki çalışmalar daha da hızlanmış ve son 7 yıllık dönem içinde 562 Yatırım Teşvik Belgesi alınmıştır.⁶⁰

İl kalkınmada ikinci derecede önemli iller kategorisinde yer

⁵⁸ T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Çorum İl Müdürlüğü
"1993 Yılı Ekonomik ve Ticari Durum Raporu" Sy.38

⁵⁹ KOSGEB "Yatırım Alanlarının Tesbiti Araştırma Projesi-1" Sy.96

⁶⁰ Orta Anadolu İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği
"Çorum İli Raporu" Sy.14

almasına rağmen birinci derecede önemli illerin yararlandığı teşviklerden yararlanmaktadır (EK-2). 1983-1992 yılları arasında toplam yatırım tutarı 2 Trilyon 264 Milyar TL. (1993 fiyatlarıyla) olarak tesbit edilmiştir. Bu rakam Türkiye toplamı içinde % 0,22 oranında bir yer tutmaktadır. Kişi başına düşen yatırım miktarı ise 3,7 Milyon TL olarak hesaplanmıştır. Bu değer ile Çorum iller arasında 52. sırada yer almıştır.⁶¹

Çorum İli'ne verilen Teşvik Belgeleri sayısı (562) aynı dönemde ülke geneli için verilen belge sayısının % 4' ü kadardır. Yatırım teşvik belgelerinin sektörel dağılımında, son yıllarda Çorum'da hızla gelişen yumurta tavukçuluğu ve besi hayvancılığı ilk sıraları almaktadır. Verilen teşvik belgelerinin büyük bir kısmı bu alanda yatırım yapmak isteyen kişilere aittir.⁶² Çorum İli'ne verilen teşvik belgelerinin 1988-1994 yılları arasındaki gelişimi Tablo-36'daki gibi olmuştur.

Tablo-36
Çorum İli'ne Verilen Yatırım Teşvik Belgeleri

Sektörler	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	Toplam
Hayvancılık	9	133	136	20	72	2	--	372
Madencilik	2	2	2	2	1	2	2	13
İmalat San.	28	53	37	18	6	10	5	157
Enerji	--	--	--	--	--	--	--	--
Hizmetler	1	8	5	2	1	2	1	20
Toplam	40	196	180	42	80	16	8	562

Kaynak :DPT İstatistikleri

⁶¹ Orta Anadolu İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği
"Çorum İli Raporu" Sy.14

⁶² KOSGEB "Yatırım Alanlarının Tesbiti Araştırma Projesi-1" Sy.97

III. BÖLÜM

ÇORUM İLİ EKONOMİSİ'NİN SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

1. SEKTÖRLER İTİBARI İLE SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Ülkemiz kendine özgü ekonomik yapısı, gelişme şartları ve mekanizması olan değişik bölgelerden meydana gelmektedir. Bu bölgeler arasında ekonomik, sosyal ve fiziki bakımdan büyük farklar vardır. Bu farklılıkların en aza indirilmesi ve geri kalmış bölgelerin geliştirilmesi herşeyden önce ülke ekonomisi bakımından önemlidir.

Bu nedenle, ülkenin çeşitli bölgelerindeki kaynakların değerlendirilerek kalkınma hızının arttırılması, ekonomik yapının bütünleşmesi ve bölgeler arası refah seviyesi farklılıklarının giderilmesi gerekmektedir. Bölgelerarası farklılık, sanayileşme süreci ile birlikte daha fazla arttığından, uygulanacak politikalar da oldukça önem kazanmaktadır.

Çorum, il merkezinde oldukça hızlı bir kalkınma sürecine girilmiştir. İlçelerin de buna uyum sağlaması önemli bir hedef olarak gösterilmektedir. İl merkezi ile ilçelerin gelişmişlik düzeyleri

karşılaştırıldığında çok büyük bir farkın olduğu gözlenmektedir. Bunun en önemli nedeni iç göçtür.

Türkiye'nin, her açıdan gelişmeye başlamış ve gelişmeye daha da açık illerinden biri olan Çorum'da, dış etkenlerle hızlandırılan büyümenin, ilin kapasitesini ve imkanlarını aşan problemler doğurmaya başladığı gözlenmektedir. Gelecekte daha yoğun bir biçimde ortaya çıkabilecek bu yeni problemlerin şimdiden denetim altına alınabilmesi için kamu kontrol mekanizmalarının geleceğe dönük olarak düzenlenmesi gerekmektedir.

Onun için, Çorum ile ilgili geleceğe dönük bir kalkınma stratejisinin belirlenmesi ve projelerin hazırlanması herkes tarafından önerilen bir çözümdür. Bu strateji hazırlanırken, tanımlanabilecek varolan problemlere çözüm aramak yerine öncelikle uzun vadeli çözümler dikkate alınmalıdır.

Sektörler arasında dengeli kalkınmayı hedefleyen, kalkınma stratejisi, bölgenin sosyo-ekonomik ve fiziki yapısı gözönüne alınarak düşünülmelidir. Bu nedenle bölgesel kalkınma kararları ile uyum içinde belirlenmesi gereken strateji, öncelikle bölgesel ve kentsel ölçekte, arazi kullanma kararları ile bütünleşmiş bir kalkınma modeli oluşturulmalıdır.

Geleceğe dönük bu uzun vadeli kalkınma stratejisini oluşturan makro kararların sürekli olmaları kadar, değişikliklere uyumlu dinamik bir yapıya sahip olmaları da önemlidir.

Uzun vadeli makro kararların devamlılığının sağlanması önemlidir. Ancak, ihtiyaç duyulduğunda, bu kalkınma stratejisinin yeniden oluşturulması sözkonusu olabilmelidir.

Çorum İli'nin geleceğe dönük kalkınma stratejisini oluşturan makro kararların, sektörel politikaların ve tedbirlerin bu amaçla oluşturulacak sürekli bir komisyon tarafından tartışılarak kabul edilmesi faydalı olacaktır.

Çorum İli'nde yapmış olduğum araştırmalar ve görüşmeler sonucunda, geleceğe dönük hedefler ve politikalar dahilinde sorunların çözümü hakkında düşüncelerim ve bazı kalkınma kuruluşlarının bu konu hakkındaki önerileri sektörler itibarı ile şu şekilde olmuştur.

1.1. TARIM SEKTÖRÜ

Çorum İli'ndeki tarım alanlarının yaklaşık dörtte biri ideal tarım yapılabilecek birinci sınıf topraklar olduğunu araştırmanını birinci bölümünde belirtmiştik. Özellikle verimli olarak nitelediğimiz birinci, ikinci, üçüncü sınıf toprakların bulunduğu arazilerin tarım dışı amaçlarla kullanılmasına izin verilmemelidir (sanayi tesisleri gibi).

Tarımsal üretimde çok önemli olan, kullanılacak tohumların ıslahı ve geliştirilmesine ağırlık verilmelidir. Tarım İl Müdürlüğü'nün bu konuda çalışmalarını yoğunlaştırarak çiftçilere kullanacakları tohum çeşitleri hakkında bilgiler vermelidir. Gerekirse Tarım İl Müdürlüğü tohumları kendisi sağlamalı ve dağıtmalıdır.

Tarımsal üretimde ikinci sorun olarak sulama sorunun gösterebiliriz. Sulanabilir tarım alanlarının (74.000 hektar) yapılacak çalışmalarla arttırılması sağlanmalıdır. Bu sebeple sulama projeleri hazırlanmalı İl'in kaynakları en iyi şekilde değerlendirilmelidir. Bunun dışında mevcut olan projeler de (Kızılırmak Sulama Projesi, Mecitözü-Hıdırlık Sulama Projesi, Ortaköy-Atavul Sulama Projesi, Kargı-Gökçedoğan-Aksu Sulama Projeleri gibi...) desteklenerek, neticelendirilmesi sağlanmalıdır. Bu projelerin sonuçlanması İl'in tarımsal üretiminde çok önemli yer tutmaktadır.

Ayrıca sulama amacı ile kurulmuş ve kurulacak olun baraj ve göletlerde balık üretimi teşvik edilmelidir.

Çorum İli tarımında, hayvancılık da büyük önem taşımaktadır. İl'de hayvancılık, büyükbaş, küçükbaş ve kümes hayvanları mevcudiyeti ile önemli bir seviyeye ulaşmıştır. İl için ekonomik değeri yüksek olan bu hayvan varlıklarının hastalıklardan korunması, muayene ve tedavi hizmetlerinin verilmesi için, İl'de olmayan fakat büyük ihtiyaç gösteren tam teşekküllü bir teşhis laboratuvarı ile bölgeye ait bir hayvan hastanesi kurulmalıdır.

İstihdam ve ekonomik girdiler açısından, kültür hayvancılığının yaygınlaştırılması ve bakımının hijyenik şartların korunması ile beraber desteklenmesi sağlanmalıdır. Yine burada İl Tarım Müdürlüğü'ne büyük görev düşmektedir.

Ormanların ve ürünlerinin değerlendirilebilmesi, orman köylüsüne ekonomik katkı sağlanabilmesi ve erozyonun önlenmesi için ağaçlandırma ve orman ıslahına önem verilerek gereken yatırımlar yapılmalıdır.Ormanların en etkin şekilde

kullanılabilmesi için, özellikle bozuk orman alanlarının ıslahı ve diğer önlemler alınmalıdır. Ayrıca kavak ve benzeri ağaç yetiştiriciliği de desteklenmelidir. Çünkü yetiştirilmesi zaman alamayan, işlenmesi kolay olan bu ağaçların ekonomik katkıları daha yüksek olmaktadır.

Bunların dışında bağ ve bahçelerde yetiştirilecek uygun bitki çeşitleri Çorum doğal şartları gözönüne alınarak tesbit edilmeli ve üreticilere bu konuda bilgi verilmelidir.

Modern arıcılık teknikleri yaygınlaştırılmalı ve bunlarla ilgili hastalık ve haşare ile mücadelede üreticiler desteklenmeli, böylece bal ve bal mumu verimi yükseltilmelidir.

Köylere Hizmet Birliği kurulmalı ve çiftçiler uygun tarımsal mahsul yetiştirilmeye teşvik edilmelidir. Bu amaçla İl Tarım Müdürlüğü , Köy Hizmetleri Müdürlüğü ve DSİ Müdürlüğü faaliyetleri arasında uyum sağlanmalıdır. Bu birimler tarımsal konularda çeşitli iletişim araçlarını kullanarak üreticiye hertürlü üretim teknikleri hakkında bilgi vermeli ve en son gelişmelerden üreticiyi haberdar etmelidir.

1.2. SANAYİ SEKTÖRÜ

Sanayi sektöründe son yıllarda çok önemli gelişmeler gerçekleştiren Çorum İli'nin, sanayileşme faaliyetlerinde, denetim ve desteklenme yönünden sorunlarının tesbitinin tam olarak yapılması gerekmektedir.

Çorum İli ile ilgili gelişme potansiyeli olan ve desteklenmesi gereken alanlar, iyi tesbit edilmelidir. Bu konuda bölgesel analizler yapılırken, bölgede hangi malların üretildiği, hangi malların bölge dışından geldiği ve bölgede üretilen ürünlerin birbirlerinin üretiminde hangi oranda girdi olarak kullanıldığı bölge için kurulacak bir Input-Output modeli ile belirlenebilir. Çorum için böyle bir çalışma KOSGEB tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu araştırma ve analize göre;

Geri bağlantı etkileri yüksek olan, yani girdi kullanımları yolu ile bölgenin diğer sektörleri üzerinde üretim arttırıcı etki yaratan ilk on sektör Tablo-37' de gösterilmiştir.

Tablo-37

Çorum İli'nde Geri Bağlantı Etkileri Yüksek Olan Sektörler

Sektörler	Geri Bağlantı İndeksi
Mobilya	1.346
Gıda, İçki ve Tütün	1.339
Tarımsal Makinalar	1.310
Ulaştırma Araçları	1.308
Basın, Yayın ve Ciltçilik	1.304
Otelcilik ve Lokantacılık	1.253
Dokuma ve Giyim	1.246
Ağaç ve Ağaç Ürünleri	1.244
Diğer Metal Ana Sanayi	1.177
Metal Eşya Sanayi	1.174

Kaynak : KOSGEB

Tablodan da anlaşılacağı gibi geri bağlantı etkisi, yani girdi kullanım yolu ile diğer sektörlerin üretimini arttırıcı etki yaratan sektörlerin başında Mobilya ve Gıda, İçki ve Tütün üretimi gelmekte ve ilk on sektör arasında geri bağlantı etkisi en düşük olan sektör ise Metal Eşya Sanayi olarak oluşmaktadır.

Burada geri bağlantı indeksi, sektörel etkileri topluca ölçen bir ekonomik göstergedir. Bu nedenle bu kavramda önemli olan sektörün kendi büyüklüğü veya ürettiğinden çok, aramalı üreten diğer sektörler üzerindeki uyarıcı etkisidir.⁶³

İleri doğru bağlantı etkileri yüksek olan, yani diğer sektörlerle girdi sağlayarak onların üretimlerini arttırıcı etkisi yüksek olan ilk on sektör sırasıyla Tablo-38’de gösterilmiştir.

Tablo-38

Çorum İli’nde İleri Bağlantı Etkileri Yüksek Olan Sektörler

Sektörler	İleri Bağlantı İndeksi
Bankacılık ve Sigortacılık	1.553
Elektrik	1.452
Haberleşme	1.323
Kauçuk ve Plastik	1.320
Taş Ocakçılığı	1.293
Kimyasal Ürünler	1.256
Demir Dışı Metal Cevheri Çıkarımı	1.209
Deri ve Deri Ürünleri	1.200
Ulaştırma Araçları	1.193
Kişisel ve Mesleki Hizmetler	1.192

Kaynak : KOSGEB

⁶³ KOSGEB “Yatırım Alanlarının Tesbiti Araştırma Projesi-1” Sy. “3.3”

Çorum İli'nde ileri ve geri bağlantı etkileri nedeni ile gelişme ve geliştirme potansiyeli yüksek olan imalat sanayi sektörleri, mobilya imalatı, gıda, içki ve tütün, tarımsal makinalar, ulaştırma araçları, basım-yayım ve ciltçilik, dokuma ve giyim, ağaç ve ağaç ürünleri, diğer ana metal sanayi, metal eşya sanayi, kauçuk ve plastik, kimyasal ürünler, deri ve deri ürünleri, elektriksiz makinalar, demir-çelik ana sanayiidir.

Yatırım ve önceliklerinin, besleme etkileri yüksek olan yani anahtar veya sürükleyici sektörler olarak belirlenen yukardaki sektörler üzerinde yoğunlaştırılması bölge kalkınma hızının potansiyel olarak yükseleceği anlamına gelmektedir.

KOSGEB'in yapmış olduğu bu analiz (Input-Output) neticesinde rekabet gücü yüksek olan sektörler; gıda maddeleri, dokuma ve giyim, deri ve deri ürünleri, demir-çelik ana sanayi rekabet gücü yüksek ve büyümeye açık sektörler olarak ortaya çıkmıştır. Mobilya ve ağaç ürünleri sektörleri ise, ülke genelinde düşük rekabet gücüne sahip olmasına rağmen, bölgenin zengin orman varlığı nedeniyle gelişme potansiyeli yüksek görünmektedir.

Bunların dışında Organize Sanayi Bölgesi'nin faal hale gelebilmesi ve dolması için, özel teşvik tedbirli yatırımlara açık hale getirilmesi ve alt yapısı tamamlanmış bölgenin il kalkınmasına katkı sağlamasında etken olunmalıdır.

Tarıma dayalı sanayinin il kaynaklarının en etkin şekilde kullanacak biçimde bu sektöre dahil edilmeli, ülke kalkınmasına daha fazla katkı sağlanmasının temini için bu sektörün desteklenmesine devam edilmelidir.

Tabiidir ki bu sanayileşmenin doğuracağı göç sorununun da her yönden çözümlenmesi için, gerekli tedbirler alınmalı ve uygunlanmasında etken olunmalıdır.

Organize Sanayi Bölgesi'nde ve Küçük Sanayi Siteleri'nde mümkün olduğunca ayrı alt sektörlerden kuruluşların bir arada yer almasına çalışılmalı çeşitliliğin sağlayacağı dışsal tasarruflardan faydalanılmalıdır.

Organize Sanayi Bölgesi ve Küçük Sanayi Siteleri'nin varolan alt yapı sorunları biran önce çözümlenmeli ve bu kuruluşların etkin bir şekilde çalışması sağlanmalıdır.

Sanayileşmenin ve üretimin rekabet üstünlüğü sağlayacak ileri teknik ve teknolojilerle yapılması için hertürlü uygulama gerçekleştirilmelidir. Çünkü yakında AB ile Gümrük Birliği'ne gidiliyor olması bunu gerektirmektedir. Bunun için Gümrük Birliği ile ilgili seminer ve konferansların verilmesi, sanayici ve üreticilerin bunlardan mümkün olduğunca faydalanması sağlanmalıdır.

1.3. TURİZM SEKTÖRÜ

Sahip olduğu doğal yapısı ve tarihinden dolayı Çorum, turizm potansiyeli yüksek olan bir ildir.

Bu doğal değerlerden olan İskilip ve Kargı orman alanlarında turizm ile ilgili düzenlemeler yapılmalı, dinlenme alanları açılmalı, mevcut alanlar ıslah edilmeli ve konaklamaya müsait tesislerin planlı bir şekilde yapılması sağlanmalıdır.

Çorum İli'nin tarihi ve doğal turizm potansiyeli geliştirilmeli ve bu konuda gerekli destekler sağlanmalıdır. Bunun için festivaller düzenlenmeli, panayır ve fuar faaliyetleri gerçekleştirilmeli ve mevcut olanlarda geliştirilmelidir.

İl'de konaklayan yerli ve yabancı turistlerin Çorum'da kalma sürelerini uzatmak, sektörün önemli meselelerinden biridir. Bunun için turistik tesislerin uygun yerlere yapılması, bunun için gerekli olan altyapıların oluşturulması, karayolları üzerinde uygun yerlerde mola ve dinlenme tesislerinin yapılması ve turizm destek hizmetlerinin geliştirilmesi sağlanmalıdır.

Ayrıca ulaşımın çeşitlendirilmesi şarttır. Çünkü İl'de tek ulaşım yolu karayoludur. Demiryollarının turizme katkı sağlaması için Kırıkkale-Samsun veyahut Çankırı-Samsun demiryolunun yapılması ile demiryolunun Çorum'dan geçmesi sağlanmalıdır. Böylece bu hizmetinde Çorum'a ulaşmasıyla il turizmi bundan olumlu etkilenecektir.

Diğer bir sorun da yine önemli bir ulaşım yolu olan Havayolu imkanının İl'de olmayışıdır. Turizmin geliştirilmesi açısından önemli bir yere sahip olan bu hizmetin bir an önce gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Bu ulaşım hizmetleri sağlanmadığı takdirde, İl'deki önemli tarihi ve turistik yerleri görmek isteyen yerli ve yabancı turistler, çok bozuk olan, bakım ve onarımı gerektiren karayollarını kullanmak zorunda kalacaklar ve bunun bilinmeside turizmi olumsuz yönde etkileyecektir.

Bunların dışında Çorum'da turizmin çeşitlendirilme ihtiyacı vardır. Çünkü İl'in sahip olduğu doğal şartlar buna müsaittir. İl'deki bulunan tesisler ve bu yöndeki uygulamalar yetersizdir. Arzda çeşitlilik sağlandığında il ve ülke ekonomisi bundan olumlu etkilenecektir.

Bu kapsamda, kültür turizmi, göl, gölet ve barajlarda tatlı su balıkçılığı, Av Turizmi, Yayla ve Dağ Turizmi, Gençlik Turizmi, Sağlık Turizmi, 3. yaş Turizmi (yaşlılara dönük faaliyetler), Karavan Turizmi, gölet ve barajlarda Su Sporları Turizmi, tarihi eserlerin sergilenmesi ve ören yerleri turizmi gibi faaliyetler İl'in doğa yapısı kullanılarak değerlendirilmelidir. Bunların gerçekleştirilmesi sırasında çevrenin bundan zarar görmemesine dikkat edilmeli ve gereken tedbirlerin alınması ve denetlenmesi sağlanmalıdır.

Sahip olunan tarihi eserlerin ve henüz gün yüzüne çıkarılmamış eserlerin, korunması ve tarihi eser kaçakçılığının engellenmesi İl için önem arzeden konulardandır. Bu konuda emniyet teşkilatına büyük görev düşmektedir. Bununla ilgili özel bir bölümün kurulması şarttır.

1.4. ULAŞTIRMA SEKTÖRÜ

Çorum İl'inde ulaştırma ekonomik faaliyetler için çok önemli bir yer teşkil etmektedir.

Fakat İl'de ulaşım karayolu ile sağlanmaktadır. Sahip olunan karayollarıda çok yetersiz bir durumdadır. Ankara-Çorum arasında Kırıkkale'den sonra yol çok bozulmakta ve bu da ulaşımında sorunlarla karşılaşılmasına neden olmaktadır. Bu nedenlerden

dolayı, yolun standardize edilmesi ve çift yol haline getirilmesi gerekmektedir.

Çorum İl hudutları içinde 5 ayrı şube şefliği tarafından yürütülen karayollarına ait hizmetlerde, koordinasyon sağlanmalıdır. Bundan Çorum olumlu etkilenecek ve bunun gerçekleşmesi kalkınmasına büyük katkı sağlayacaktır. Ayrıca bu şefliklerin daha organize ve verimli çalışabilmesi için, Çorum'a bir Karayolları Bölge Müdürlüğü kurulması da faydalı olabilir.

Karayollarının prodüktivitesi ve kalitesi yükseltilerek turizm ve taşımacılık sektörünün gelişmesi sağlanmalıdır.

İskilip, Bayat, Oğuzlar ve Uğurludağ ilçelerinin Ankara bağlantısı için büyük önem taşıyan ve çok bozuk olan Çankırı-Ankara karayolu genişletilmeli ve asfaltlanmalıdır.

Karayollarının optimizasyonu yanında diğer ulaşım imkanlarından da faydalanılması için gerekli çalışmaların uygulamaya konulması gerekmektedir. Özellikle Çorum merkezinde belirlenecek bir araziye havaalanı yapılması şarttır. Ayrıca Kırıkkale-Çorum-Samsun demiryolu veya Çankırı'nın Kızılırmak Bucağı-İskilip-Çorum-Samsun demiryolu yapımı için gerekli etüd ve projelerinin yapılması ve sonuçta uygulama dahiline alınması İl için çok faydalı olacaktır.

Sivil hava taşımacılığı için Ankara-Çorum, İstanbul-Çorum ve Karadeniz Bölgesi-Çorum arasındaki havayolu bağlantısı sağlanması yine İl için çok yararlı olacaktır.

Karayolu, havayolu ve demiryolları arasında uyum ve

koordinasyon sağlanmalı ve bu bağlantılardan maksimum yarar sağlanmaya çalışılmalıdır.

2. SOSYAL SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

2.1. EĞİTİM

Çorum İli, eğitim potansiyeli yüksek illerimizden birisidir. Fakat ikili eğitim sistemi eğitimin niteliğini olumsuz etkilemektedir. Gerekli yatırımlar yapılarak İlde mevcut ikili sisteme son verilmelidir.

İl ve ilçelerde okul yapımı için yeterli hazine arazisinin olmamasıda önemli bir eğitim sorunu olarak ortaya çıkmaktadır. Bundan dolayı ihtiyaç gösteren arazilerin, sağlanması şarttır.

Bazı köylerde eğitim amacıyla yapılmamış binalarda eğitim verildiği ifade edilmiştir. Bu okulların sağlıklı eğitim verebilir duruma getirilmesi gerekmektedir.

Göç ve değişen nüfus artışı nedeniyle, eğitimin nitelik ve nicelik standartları bundan olumsuz etkilenmektedir. Bunun için gerekli tedbirlerin alınması gerekmektedir.

Halk eğitim merkezlerinin ilçelerdeki faaliyetlerinin yaygınlaştırılması ve bu sayede boş zamanların değerlendirilmesi, yeni emek-yoğun iş imkanlarının yaratılması sağlanmalıdır.

Organize Sanayi Bölgesi ve Küçük Sanayi Siteleri'nde doğacak eleman ihtiyacı için Çıraklık Eğitim Merkezleri ve eğitim alanları

çeşitliliği sağlanmalıdır.

Ülke genelinde olduğu gibi Çorum İli'nde de öğretmen sıkıntısı yaşanmaktadır. Bunun için de Milli Eğitim Bakanlığı'nın çalışmaları ile gerekli öğretmen kadrosu sağlanarak bu açık kapatılmalıdır.

Çorum İli'nin eğitim potansiyelinin daha iyi değerlendirilmesi, yoğun yüksek öğrenim talebini karşılanması ve sosyo-ekonomik yapının iyileştirilmesi için "Çorum Üniversitesi" nin kurulması yararlı olacaktır.

Ayrıca spor faaliyetleri yaygınlaştırılmalı, çeşitlendirilmeli ve gerekli altyapı imkanları sağlanmalıdır. Her ilçeye bir kapalı spor salonunun yapılması da faydalı olacaktır.

2.2. SAĞLIK

Çorum İli sağlık ile ilgili olarak bazı konularda bir takım sorunlarla karşı karşıyadır. İl'in doğal potansiyelinden yararlanmak ve Ankara'ya olan yoğun sağlık talebini hafifletmek için bir ihtisas hastanesine ihtiyaç vardır.

Ayrıca bu talebi karşılamak amacı ile her yönden yeterli sağlık yatırımları gerçekleştirilmelidir. İl'de yerleşmesi faydalı görülen sağlık birimleri tesbit edilmeli ve Çorum sağlık hizmetlerinin ihtisaslaşması sağlanmalıdır.

Kirli havanın yol açmış olduğu son yıllardaki olumsuz durumlar için orman alanlarının bulunduğu herhangi bir yerde bir göğüs

hastalıkları hastanesi kurulmalıdır.

Kalkınma çabalarının yol açtığı artan arazi değerlerinin, sağlık sektörünün bina ihtiyacını olumsuz etkilememesi için gerekli tedbirler alınmalı ve bunlar için gerek çabalar devlet-vatandaş işbirliği içinde yürütülmelidir.

Ayrıca gereken araç ve gereç ihtiyacı karşılanmalı, hastane ve sağlık ocaklarındaki varolan tıbbi malzeme sıkıntısı giderilmelidir.

Aşılama kampanyaları düzenli olarak devam etmeli ve oluşacak bazı hastalıklar bertaraf edilerek sağlıklı bir kuşak yetiştirilmesine katkı sağlanmalıdır.

Mevcut olan kanalizasyon tesisleri yetersiz olduğundan, toplumun sağlığı ve hijyenik bir ortamın temini için yeterli ve uygun kanalizasyon tesisi ikame edilerek yatırımlar gerçekleştirilmelidir.

Ayrıca yaşanan hava kirliliğinin önlenmesi ve sağlıklı bir çevre için İl genelinde doğal gaz kullanımı çalışmaları yapılarak gerekli yatırımların yapılması sağlanmalıdır. Gerektiğinde soba ve kaloriferlerin yakılma saatleri valilik tarafından tesbit edilmelidir. Fabrika bacalarının da filitrelendirilmesi sağlanmalı ve denetlenmelidir.

Her sene yaşanan su sorunu nedeniyle oluşan kolera salgınını önlemek için, hem gereken sağlıklı bir içme suyu projesi hazırlanmalı ve uygulanmalı, hem de yeni su kaynakları bulunmalıdır.

2.3. ÇEVRE

Çorum İli'nde de Türkiye'nin bütün illerinde olduğu gibi özel ve bölgesel önem taşıyan çevre sorunları ile karşı karşıya kalınmaktadır.

Özellikle turizm ve sanayi sektörlerinde belirginleşen ve diğer sektörlerin de çok etkilendiği, halkın yaşamını etkileyen çevre sorunları şunlardır;

Çorum İli merkezinde, özellikle kış aylarında hava kirliliği yaşanmakta ve kirlilik oranı bazı zamanlar standart değerlerin üstüne çıkmaktadır. Bunun nedeni şehrin giriş ve çıkışlarında yer alan, İl'e hakim rüzgar yönünde kurulmuş olan, Çimento Fabrikası'nda yakılan kömür dolayısıyla çıkan baca gazlarıdır.

İkinci olarak, ilde çıkarılan ve İl'in kullanımına tahsis edilmiş olan linyit kömürünün, gereken arıtmalar yapılmadan yakılması neticesinde, havada mevcut kükürt oranının yükselmesidir. Ayrıca otomobillerin kullanımında olan yakıtların kurşun maddesini içermesi de bunda etkindir.

Hava kirliliğine neden olan diğer bir neden de, çok katlı binaların gerekli olan hava sirkülasyonunu engellemesidir. Bu yüzden, şehrin imar planı gözden geçirilmeli ve şehrin geleceği açısından fazla katlı binalara izin verilmemelidir.

Diğer bir çevre sorunu da, İl'de kurulu bulunan yüksek kapasiteli tavuk çiftliklerinin faaliyetleri sonucunda meydana gelen tavuk gübresinin, karasinek, koku ve çevre kirliliğine yol açmasıdır.

Çorum İli için önemli sorunlardan bir diğeri de, İl'de faaliyetlerini sürdüren tuğla-kiremit fabrikalarının üretimlerinde kullandıkları toprakların elde edilmesinden sonra, toprak alınan kesimlerde, büyük çukurlar meydana gelmesi ve zamanla buraların bataklık haline gelmesine neden olmasındır.

Bataklıkların çevreye pis koku ve karasinek oluşmasına yol açması da yeni bir çevre sorunu doğurmaktadır. Neticede bataklık haline gelen topraklardan da faydalanılamamaktadır.

Tarım arazilerinin bir bölümünün sanayi ve bazı amaçlarla elden çıkarılması, bu arazilerin daha verimli olacakken, başka amaçlarla başka sektörlere tahsisi, sorun yaratmaktadır.

Su kanallarının yetersizliği de önemli bir sorun olarak Çorumlu'ların karşısına çıkmaktadır. Yaz aylarında kendini daha çok ortaya çıkaran su sorunu, salgın hastalıklara neden olmakta ve halk sağlığını tehdit etmektedir.

Bazı akarsular da, köy yerleşim yerlerinin kanalizasyon eksiklikleri nedeniyle kirletilmekte ve yeni bir çevre sorunlarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Ayrıca İl'de bulunan Derinçay akarsuyu, şehrin kanalizasyonunun deşarjı ve kağıt fabrikasının atık suyuyla kirletilmekte ve bu akarsuyun sulama amacıyla kullanılamamasına neden olmaktadır. Tabii ki halkın sağlığı da bundan olumsuz etkilenmektedir.

Çorum İli'nin bu nedenlerle oluşan çevre sorunlarının giderilebilmesi için neler yapılması gerekir? Bu yapılması gerekenleri şöyle sıralayabiliriz;

Birinci olarak bu çevre sorunları ile mücadelede etkin olabilmek için özel bir birimin kurulması gerekmektedir. Sözkonusu birim de bu sorunların koordine işini gerçekleştirerek, sorunların giderilmesini sağlayacaktır.

Tabiidir ki, yatırımcıların sanayi tesislerini kurarken, tesislerinde olması gereken arıtma ve filtre tesislerini de yatırım kapsamında tutmaları gerekmektedir. Fakat bu yatırımlar sanayiciye maliyet getirdiği için, sanayici mümkün olduğunca bu yatırımları yapmamaya çalışacaktır. Bundan dolayı bu durumun gerekli kuruluşlarca denetlenmesi ve yaptırımlar uygulaması gerekmektedir. Yapılacak veya yaptırılacak yatırımlar, çevrenin kirlenmesini engeleyecektir.

Ayrıca İl'de kullanılan yakıtların kaliteli yakıt olmasına dikkat edilmeli ve bu konuda gereken çalışmalar ve denetlemeler yapılmalıdır. Doğal gaz kullanımı için yatırımlar yapılmalı ve kullanımı teşvik edilmelidir. Araçlarda kurşunsuz benzin kullanımı için gerekli önlemler alınmalı ve teşvik edilmelidir.

Su kaynakları, yapılacak baraj, gölet ve sondajlarla çoğaltılmalı ve dezanfeksiyonu sağlanmalıdır. İl'de yapımı süren Yeni Hayat Barajı bittiğinde İl'in su sorunu büyük ölçüde azalacaktır.

İl'de önemli sorunlardan olan kanalizasyon şebekelerinin, bakımı ve standardizasyonu sağlanmalı ve yeni yapılacak

kanalizasyon çalışmaları ile takviye edilmelidir. Bu durumda halkın sağlığını tehdit eden etkenlerin bir kısmı ortadan kaldırılmış olacaktır. Ayrıca kanalizasyonla ilgili atıkların arıtılmasının sağlanması için bir arıtma tesisinin kurulması gerekmektedir.

Çorum'da yaşanan hava kirliliği kontrol altında tutulabilmesi için sık sık ölçümler yapılmalı ve gerektiğinde (kirlilik hayatı etkilediğinde) kalorifer ve sobaların yakılmaması sağlanmalıdır.

Çöplerin de modern tekniklerle toplanarak imhası gerçekleştirilmeli ve bunun içinde bir çöp fabrikası kurulmalıdır.

Birinci, ikinci, üçüncü sınıf arazilerin sanayiye açılmasına izin verilmemeli ve böylece doğal denge korunmalıdır.

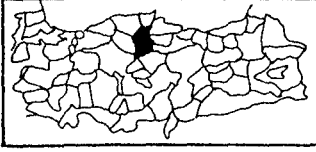
Ayrıca çevre sorunları ile ilgili olarak, seminer, konferans ve basın aracılığıyla halk ve gerekli kurumlar bilgilendirilmeli, uyarılmalı ve yönlendirilmelidir.

Çevre sorunları ile ilgili olarak, İl TSE Müdürlüğü'ne önemli görevler düşmektedir. Müdürlüğün yapacağı çalışmalar neticesinde, üreticilerin standartlara uyması sağlandığında çevre de bundan olumlu etkilenecektir. Devletinde bu konuda üreticileri uyararak teşvik etmesi gerekmektedir.

Ayrıca okullarda bir Çevre sorunları dersinin konulması yararlı olacaktır.

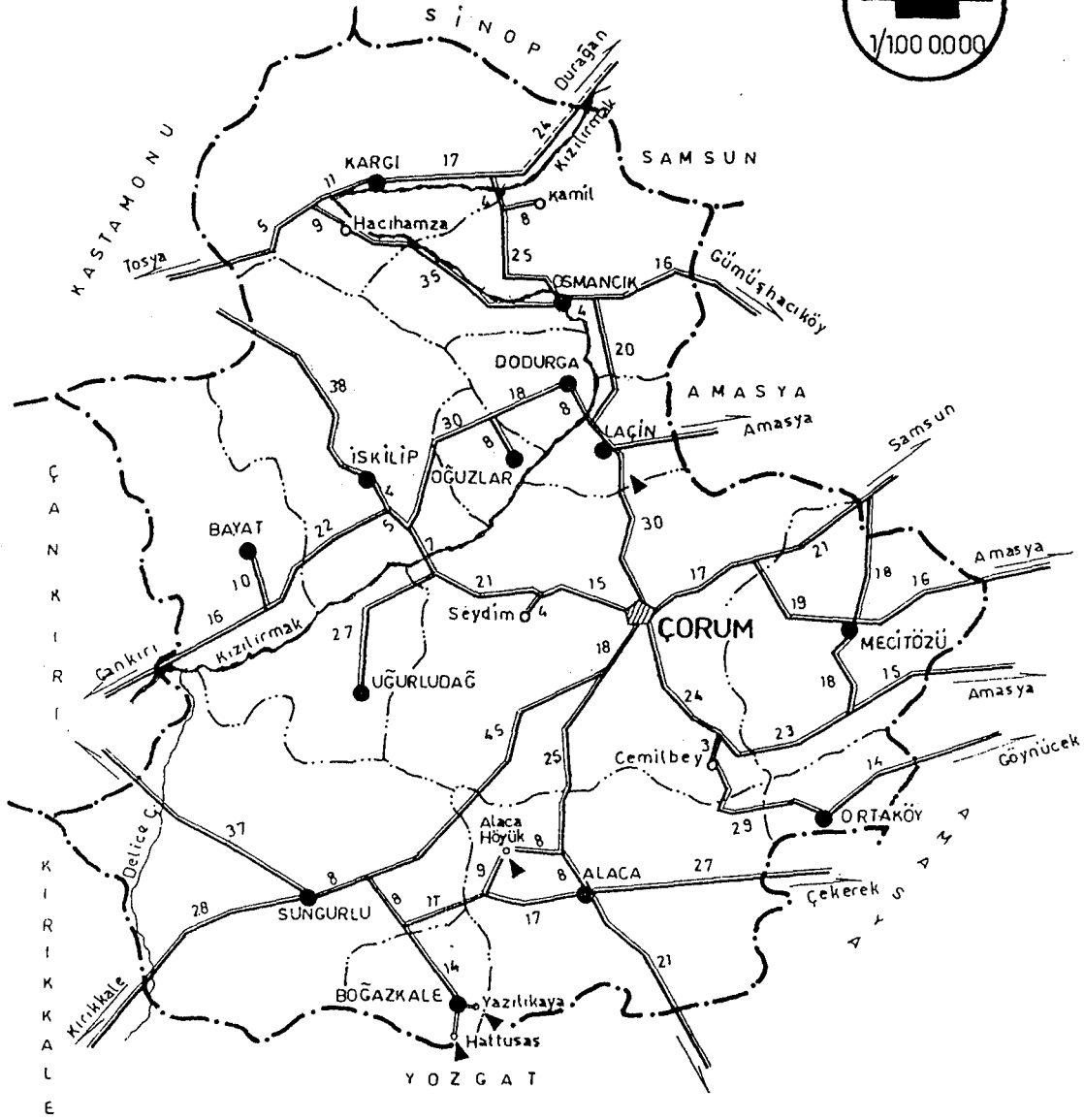
- * Çorum Sanayi ve Ticaret Odası İstatistikleri (1993)
- * Çorum Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü İstatistikleri (1993)
- * Çorum Tarım İl Müdürlüğü İstatistikleri (1995)
- * Çorum Tarım İl Müdürlüğü İl Raporu (1995)
- * Çorum Sanayi ve Ticaret Odası Seminer Tutanakları (1993)
- * Çorum Turizm İl Müdürlüğü İstatistikleri
- * Devlet Planlama Teşkilatı Veri ve İstatistikleri (1995)
- * Devlet Planlama Teşkilatı Çorum İli Raporu (1994)
- * Devlet İstatistik Enstitüsü Veri ve İstatistikleri (1993)
- * Dış Ticaret Müsteşarlığı Veriler (1995)
- * KOSGEB Yatırım Alanlarının Tesbiti Araştırma Projesi,
Çorum Raporu (1993)
- * Turizm Bakanlığı İl Turizm Envanterleri
- * Turizm Bakanlığı Çorum İli Raporu

EKLER

ÇORUM İLİ HARİTASI

(YÜZ ÖLÇÜMÜ: 12 820 km²)

Yüzölçümü : 1.279.339 Hektar
Tarım alanı : 622.948 "
Belde sayısı : 30 Adet
Köy sayısı : 745 "

EK-2

İ. 1993 YILI YATIRIM TEŞVİK TEDBİRLERİNİN YÖRESEL MUKAYESESİ

<u>TEŞVİK TEDBİRLERİ</u>	<u>GELİŞMİŞ YÖRELER</u>	<u>NORMAL YÖRELER</u>	<u>İL.DERECE K.Ö.Y.'LER</u>	<u>I.DERECE K.Ö.Y.'LER</u>
-Teşvik Belgesi Alt Sınırı	5 Milyar	5 Milyar	1 Milyar	1 Milyar
-Başvuru Teminatı	30 Milyon	30 Milyon	10 Milyon	10 Milyon
-Minimum Özkaynak Oranı (%)	60	50	40	30
-Yatırım İndirimi(%)	30	40	60	100
-Büyük Kredi Alt Sınırı (Milyar)	60	60	20	20
-Vergi Resim Harç İstisnası (İhracat Taahhüdüne bağlı)	var	var	var	var
-İthalatta Gümrük Muhafiyeti	var	var	var	var
-%5'lik Listedeki Yapılacak İthalatta Fon Muhafiyeti	var	var	var	var
- Teşvik Primi	var	var	var	var
-İşletme Mallarında Gümrük Muafiyeti	var	var	var	var
-Teşvik Fonu Kaynaklı Krediler Faiz Oranı(%)	30	30	15	10
-İşletme Kredilerinde Faiz Oranı (%)	30	30	30	30

-Arazi Arsa Tahsisi	--	--	var	var
-Enerji Teşviki (Yüzde) (Büyük Projelerde)				
(İlk Üç İşletme Yılında)	30	30	30	30
-SSK Primi İşveren (Büyük Projelerde)				
Hissesi (%)	50	50	50	50
-Konut Edindirme				
Yardımları ve Tasarrufu (Büyük Proje				
Teşvik Kesintilerinin Yatırımları)				
Tamamı	var	var	var	var
-Yurtdışı Müteahhitlik,				
Mühendislik,Müşavirlik				
ve Mimarlık Hizmetlerinde				
Fon Kaynaklı Kredi (%)	30	30	30	30

İ. TEŞVİK BELGESİZ YATIRIMLARDA FON KAYNAKLI KREDİ FAİZ ORANLARI (YÖRE FARKI GÖZETİLMEKSİZİN)

<u>YATIRIM KONUSU</u>	<u>FAİZ ORANI (%)</u>
A- Besicilik İşletme Kredisi	0
B- Orman Köylülerine Yönelik Besicilik Kredisi	0
C- Seyahat Acentalarının Turizm Pazarlama Kredileri	20
D- Organize Sanayi Bölgelerindeki Yatırımlar	10
- İşletme ve Donanım Kredisi	10
- Tamamlama Kredisi	10
- İzmir'den Menemen Deri Organize Sanayi Bölgesine	
Taşınma Kredisi	10
- İstanbul-Tuzla Deri Organize Sanayi Bölgesindeki	
Deri İşleme Yatırımlarının Tamamlama Kredisi	30
E- Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler	
- Tamamlama Kredisi	10

- İşletme Kredisi	10
- Karadeniz Bölgesi'ndeki Silah Üreticilerinin İşletme Kredisi	10
- Tekstil Üreticilerinin Teknoloji Yenileme Kredisi	10
- Kadın Girişimciliği ve Ev Ekonomisi Kredisi	10
- Makina Teçhizat Alım Kredisi	10
F- Kültür ve Sanat Kredisi	10
G- Kreş Kredisi	10
H- Yurtdışında Yapılacak Yatırımlar	30